

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

İxtisas 050647- Metrologiya, standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma mühəndisliyi

Qrup 318

BURAXILIŞ İŞİ

Mövzu Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə
orqanların akkreditləşdirilməsi sahəsində fəaliyyətin təhlili

Tələbə: İmanova L.B.

Rəhbər: dos. Seydəliyev İ.M.

Kafedra müdiri: dos. Aslanov Z.Y.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Fakültə “Əmtəəşünaslıq” Kafedra “Standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma”
İxtisas 050647- Metrologiya, standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma mühəndisliyi

Təsdiq edirəm:
Kafedra müdiri

« _____ » _____ 2015

BURAXILIŞ İŞİ ÜZRƏ
TAPŞIRIQ

Qr.№ 318, İmanova Ləman Bəhram

(soyadı, adı, atasının adı)

1. Mövzunun adı: Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditləşdirilməsi sahəsində fəaliyyətin təhlili

2. Mövzu üzrə tapşırıq: Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditləşdirilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktlarını, normativ sənədləri, ədəbiyyat materiallarını toplamaq, təhlil etmək və öyrənmək.

3. Hesabat-izahat yazısının məzmunu / işlənəcək sualların siyahısı/1. Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərən orqanların akkreditasiyasının əsasları. 2. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditasiyası prosesinin mərhələləri. 3. Akkreditasiya üzrə orqanda idarəçilik fəaliyyətinin təşkili 4. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətinə qoyulan tələblər. 5. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların strukturu. 6. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsi. 7. Uyğunluğun qiymətləndirilməsinin nəticələrinin beynəlxalq səviyyələrdə tanınmasında standartlaşdırmanın rolu

4. Qrafiki materiallar 6 şəkil, 2 cədvəl

5. Tapşırığın verilmə tarixi 27 yanvar 2015-ci il

6. İşin təhvil verilmə müddəti 11 may 2015-ci il

TƏLƏBƏ _____

/ imza /

RƏHBƏR _____

/ imza /

REFERAT

Buraxılış işi “Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditləşdirilməsi sahəsində fəaliyyətin təhlili” mövzusunda həsr edilmişdir. O, giriş hissədən, yeddi bölmədən, nəticə və təkliflərdən, istifadə olunan ədəbiyyatın siyahısından ibarətdir.

Giriş hissədə mövzunun aktuallığı əsaslandırılır. Birinci bölmədə Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərən orqanların akkreditasiyasının əsasları haqqında məlumatlar verilmişdir. İkinci bölmədə uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditasiyası prosesinin mərhələləri şərh olunmuşdur. Üçüncü bölmədə akkreditasiya üzrə orqanda idarəçilik fəaliyyətinin təşkili tədqiq edilir. Sonrakı bölmələrdə Azərbaycan Respublikasında akkreditləşdirmənin geniş tətbiq olunduğu sertifikatlaşdırma üzrə orqanların fəaliyyətinə qoyulan tələblər, onların strukturu, sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsi təhlil olunmuşdur. Sonuncu, yeddinci bölmə uyğunluğun qiymətləndirilməsinin nəticələrinin beynəlxalq səviyyələrdə tanınmasında standartlaşdırmanın rolunun tədqiqinə həsr olunmuşdur.

Buraxılış işi nəticə və təkliflərlə yekunlaşır. O, 52 səhifə əlyazmadan ibarət olub, 6 şəkli və 2 cədvəli özündə birləşdirir.

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti orqanlarının əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri insanların təhlükəsizliyini, sağlamlığını, ətraf mühitin qorunmasını təmin etmək, bazarda qarşılıqlı inamı bərpa etmək və saxtalaşdırmaların qarşısını almaq məqsədilə məhsulların (xidmətlərin) müvafiq standartda, texniki rəqlamentdə və digər normativ hüquqi aktlarda müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğunun təsdiqini əhatə edən məsələlərin həllinə yönəlmişdir. İstehlak mallarının istehsalı ilə məşğul olan sənayenin bir çox sahələrində iqtisadi, həmçinin qlobal sahədə həm daxili, həm xarici bazarlarda bərabər şəraitdə rəqabəti təmin edən müəyyən keyfiyyət səviyyəyə çatmağa, müqayisə olunmanın təmininə yönəlmiş uyğunluğun qiymətləndirilməsi və təsdiqi üçün sistemlər müəyyən etmək lazım gəlir.

Müasir cəmiyyətdə tez-tez məhsulların verilmiş tələblərə uyğunluğu haqqında obyektiv bəyanatlar vermək tələb olunur. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanlar belə uyğunluqlar barədə obyektiv rəy verə bilirlər.

İstehlakçılar, idarəetmə orqanları və cəmiyyət üçün uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının səriştəli olduğunu bilmək vacibdir. Bu səbəbdən onların səriştəliliyinin qərəzsiz təsdiqinə ehtiyac yaranır. Belə təsdiqlənmə həm uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanına, həm də müştərilərə münasibətdə obyektiv və gəlirsiz təşkilat olan akkreditasiya üzrə səlahiyyətli orqanlara həvalə olunur. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə xidmətləri sistemi istehlakçılarda və tənzimləyici orqanlarda inam yaratmalıdır.

Regional və berynəlxalq səviyyələrdə eyni gücə malik qiymətləndirmə mexanizmləri yaradılmışdır ki, onların köməyi ilə akkreditasiya üzrə orqanların geniş miqyasda fəaliyyət göstərməsi təmin edilir. Belə qiymətləndirmədən keçənlərin hər biri qarşılıqlı tanınma haqqında razılaşmanın iştirakçısı ola bilər. Qarşılıqlı tanınma üzrə razılaşmaların iştirakçıları razılaşmanın bir üzvünün akkreditasiya etdiyi uyğunluğun qiymətləndirilməsinin qalan bütün üzvlər tərəfindən tanınması, irəli çəkilməsi və qəbul edilməsi yolu ilə bir yerdə akkreditasiyanın alınması prosesinə və uyğunluğun qiymətləndirilməsinə kömək edir. Bu onu göstərir ki, iqtisadiyyatın bir

sahəsində fəaliyyət göstərən uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının eyni bir tətbiq sahəsinə görə başqa akkreditasiya orqanlarında yenidən akkreditasiya olunmasına ehtiyac yoxdur.

Akkreditasiya orqanları uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının səriştəliliyini qiymətləndirirlər. Onlar akkreditasiya olunmuş uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının nəticələrinin qlobal tanınmasını inkişaf etdirməklə ticarət asanlaşdırırlar. Belə qiymətləndirmələr beynəlxalq akkreditasiya orqanları arasında qarşılıqlı tanınma haqqında razılaşmanın üzvü olan akkreditasiya orqanı tərəfindən akkreditasiya olunmuş uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanı tərəfindən aparıldıqda daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanları məhsulların, xidmət və tədarükçülərin texniki şərtlərə, tələblərə uyğunluğunu qiymətləndirir. İstehlakçılar müvafiq texniki şərtlərə cavab verən məhsulları və yaxud müəyyən tələblərə cavab verən tədarükçünün məhsullarını alırlar. Tənzimləyici orqanlar məhsullara və tədarükçülərə tələbləri təyin edə bilirlər.

Yuxarıda qeyd olunan məsələlərin aktualığı nəzərə alınaraq, buraxılış işinin mövzusu Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditləşdirilməsi sahəsində fəaliyyətin təhlilinə həsr edilmişdir.

1. Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərən orqanların akkreditasiyasının əsasları

Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərən orqanların akkreditasiyasının əsaslarını həm hüquqi, həm də təşkilati cəhətdən təhlil etməkdən əvvəl akkreditasiya haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə istinadlar etməklə bu sahədə istifadə edilən bəzi terminlərin, anlayışların şərhini nəzərdən keçirək [1,3,6]. Ümumiyyətlə, akkreditasiya haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi dedikdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr və Azərbaycan Respublikasının akkreditasiya sahəsini tənzimləyən digər normativ hüquqi aktlar başa düşülür.

- uyğunluğun qiymətləndirilməsi – malın (xidmətin, işin), prosesin, idarəetmə sisteminin və işçi heyətinin müvafiq standartda, texniki rəqlamentdə və digər normativ hüquqi aktda müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi;

- sertifikatlaşdırma - uyğunluğu qiymətləndirən qurum tərəfindən malın (xidmətin, işin), prosesin, idarəetmə sisteminin, işçi heyətinin müvafiq standartda, texniki rəqlamentdə və digər normativ hüquqi aktda müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğunun kağız üzərində yazılı və ya elektron formada təsdiqi;

- uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya (bundan sonra - akkreditasiya) - qurumun uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərməsi üçün akkreditasiya tələblərinə cavab verməsinin akkreditasiya orqanı tərəfindən təsdiqlənməsi;

- akkreditasiya üzrə orqan (AO) - akkreditasiyanı həyata keçirən nüfuzlu orqan, akkreditasiya üzrə orqan səlahiyyəti adətən hökumətdən alır;

- uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanı (UQO) - uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə xidmətləri yerinə yetirən, akkreditasiya obyektinə ola bilən orqan.

- akkreditasiya attestatı - uyğunluğun qiymətləndirilməsi fəaliyyətini həyata keçirmək səlahiyyətini təsdiq edən və akkreditasiya nişanından istifadə üçün əsas olan sənəd;

- sertifikatlaşdırma üzrə orqan - uyğunluq sertifikatlaşdırması aparan orqandır.

Uyğunluğu qiymətləndirən qurum malın (xidmətin, işin), prosesin, idarəetmə sisteminin və işçi heyətinin müvafiq standartda, texniki rəqlamentdə və digər normativ hüquqi aktda müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğunun qiymətləndirilməsini təmin edən təşkilatlar, hüquqi və fiziki şəxslərdir. Uyğunluğunun qiymətləndirilməsi prosesində aşağıdakılar iştirak edə bilər:

- sınaq laboratoriyaları;
- malın (xidmətin, işin) sertifikatlaşdırılmasını aparan qurumlar;
- idarəetmə sistemlərinin sertifikatlaşdırılmasını aparan qurumlar;
- işçi heyətinin sertifikatlaşdırılmasını yerinə yetirən qurumlar;
- inspeksiya orqanları;
- etalon material istehsalçıları;

- “Ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi üzrə işləri yerinə yetirmək, xidmətlər göstərmək üçün akkreditasiyası tələb edilən orqanlar.

Etalon material istehsalçısı - istehsal və ya təchiz etdiyi etalon materialların xassələrinin təyin edilməsinə görə cavabdeh olan subyektdir.

Azərbaycan Respublikasında texniki rəqlamentdə və digər normativ hüquqi aktda uyğunluğunun məcburi qiymətləndirilməsi tələb olunan malın (xidmətin, işin), prosesin və işçi heyətinin uyğunluğunun qiymətləndirilməsi fəaliyyəti ilə məşğul olan qurumların və “Ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi üzrə işləri yerinə yetirmək, xidmətlər göstərmək üçün akkreditasiyası tələb edilən qurumların akkreditasiyası məcburidir [2].

Azərbaycan Respublikasında uyğunluğunun qiymətləndirilməsi fəaliyyəti ilə məşğul olan orqanların akkreditasiyası aşağıdakı prinsiplər əsasında həyata keçirilir [1]:

- qanunçuluq;
- qərəzsizlik;
- şəffaflıq və ictimaiyyətə açıqlıq;
- fəaliyyətdə müstəqillik;
- kommertiya sirtinin qorunması;
- peşəkarlıq;
- ictimai marağın təmsil olunması;
- marağı olan tərəflərin təmsilçiliyi;
- beynəlxalq akkreditasiya qaydalarına uyğunluq;
- eyni zamanda akkreditasiya və uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahələrində fəaliyyətin yolverilməzliyi.

Akkreditasiya üzrə orqan elə təşkil və idarə olunmalıdır ki, öz fəaliyyətində obyektivliyə və qərəzsizliyə təminat versin. Qərəzsizliyi təmin etmək, həmçinin akkreditasiya sisteminin prinsiplərini və siyasətini işləyib hazırlamaq və saxlamaq üçün akkreditasiya üzrə orqan maraqlı tərəflərin effektiv iştirakının mümkünlüyünü təmin edən sənədləşdirilmiş və fəaliyyətdə olan struktura malik olmalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan hər hansı bir tərəfə üstünlük vermədən, maraqlı tərəflərin bərabər iştirakını təmin etməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqanın siyasəti və metodları ayrışeçkiliyə yol verməməli, inzibati idarəetmə isə qərəzli olmamalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan onun siyasəti və qaydaları ilə müəyyən edilən fəaliyyətə və məhdudiyətə uyğun gələn bütün sifarişçilərin akkreditasiyaya müraciətlərini qəbul etməlidir. Müraciət uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanın böyüklüyündən və ya hər hansı bir assosiasianın, qrupun üzvü olmasından, həmçinin artıq akkreditasiya olunmuş uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının sayından asılı olmamalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqanın akkreditasiya prosesinə təsir edə bilən bütün personalı və komitələri obyektiv fəaliyyət göstərməli və qərəzsizliyə şübhə yarada bilən hər hansı kommertiya, maliyyə və ya digər təzyiqlərdən azad olmalıdırlar.

Akkreditasiya üzrə orqan təminat verməlidir ki, akkreditasiya üzrə hər bir qərar qiymətləndirmədə iştirak etməyən, səriştəli şəxs və ya komitə tərəfindən qəbul olunur.

Akkreditasiya üzrə orqan onun qərəzsizliyinə təsir edən hər hansı bir xidməti təklif etməməlidir, məsələn:

- uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının təklif etdiyi uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə xidmətləri;
- məsləhətlərin verilməsi. Akkreditasiya üzrə orqanın fəaliyyətini məsləhət verməklə əlaqələndirmək olmaz.

Akkreditasiya üzrə orqan bütün tədbirləri görməlidir ki, onunla sıx əlaqəli fəaliyyət göstərən təşkilatlar onun yerinə yetirdiyi akkreditasiyanın məxfiliyini, obyektivliyini və qərəzsizliyini şübhə altına salmasın. Əlaqəli təşkilat məsləhətlər verə bilər və ya uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə məlum orqan tərəfindən akkreditasiya olunacaq xidmətləri təqdim edə bilər, bu şərtlə ki, həmin əlaqəli təşkilatın, məsələn:

- akkreditasiya üzrə qərarın qəbulu proseslərinə qoşulmamış personalı var;
- akkreditasiya üzrə qiymətləndirmənin nəticələrinə təsir etmək ehtimalı yoxdur;
- tamamilə başqa ad, loqo və simvola malikdir .

Akkreditasiya üzrə orqan maraqlı tərəflərin iştirakı zamanı əlaqəli təşkilatlarla münasibəti müəyyənləşdirməli, təhlil etməli və sənədləşdirməlidir ki, akkreditasiya üzrə orqanın daxilində baş verməsindən və ya əlaqəli təşkilatın fəaliyyəti nəticəsində əmələ gəlməsindən asılı olmayaraq maraqların toquşmasının baş vermə potensialını müəyyən etsin. Maraqların mübahisəsi müəyyən edildiyi halda müvafiq tədbirlər görülməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqan onun adından çıxış edən komitələr, kənar təşkilatlar və ayrı-ayrı şəxslər daxil olmaqla bütün səviyyələrdə onun akkreditasiya üzrə fəaliyyəti prosesində alınmış məlumatların məxfiliyinin qorunması üzrə adekvat razılaşmaya malik olmalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan konkret uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanı haqqında məxfi məlumatları, qanunun belə məlumatların açıq olmasını tələb

etdiyi hallar istisna olmaqla, orqandan kənarda həmin uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının yazılı icazəsi olmadan açıqlamamalıdır.

Uyğunluğa sertifikatlaşdırmanın müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi sertifikatlaşdırma iştirakçılarının sınaqların və yoxlamaların aparılmasında yüksək səriştəliliyə malik olmalarından və onların bir-birinə qarşılıqlı inamından asılıdır. Sifarişçi sertifikatlaşdırma üzrə orqana və sınaq laboratoriyasına etibar etməlidir, çünki onlar sifarişçinin məhsuluna rəy verirlər. Beləliklə, sertifikatlaşdırma iştirakçılarının obyektivliyini, müstəqilliyini və səriştəliliyini təyin etmək üçün müvafiq mexanizm lazımdır. Etibarın təmin edilməsinin bu cür mexanizmi akkreditləşdirmədir. Akkreditləşdirmə aşağıdakı məqsədlər üçün aparılır [8]:

- sifarişçi, dövlət, digər maraqlı strukturlar tərəfindən sınaq laboratoriyalarına və uyğunluğu qiymətləndirən orqanlara etibarını möhkəmləndirmək və işin keyfiyyətini yüksəltmək;
- daxili və xarici bazarlarda məhsulun və xidmətlərin rəqabət qabiliyyətinin təmin olunması;
- milli, Avropa və dünya səviyyələrində sınaqların nəticələrinin və uyğunluq sertifikatlarının tanınması.

Bu məqsədlərin həyata keçirilməsi akkreditləşdirmə sahəsində aşağıdakı məsələlərin həllini nəzərdə tutur:

- sınaq laboratoriyalarına və uyğunluğu qiymətləndirən orqanlara vahid tələblərin müəyyən edilməsi;
- akkreditləşdirmənin ümumi qaydalarının və akkreditləşdirmə üzrə orqanlara tələblərin müəyyən edilməsi;
- ölkə daxilində və beynəlxalq səviyyədə akkreditləşdirmə üzrə milli strukturların əməkdaşlığı.

Xarici ölkələrdə uyğunluğu qiymətləndirmə və akkreditləşdirmə bir sistem çərçivəsində fəaliyyət göstərmir. Onların hər biri müstəqil struktur kimi yaradılır və fəaliyyət göstərir [8].

Akkreditasiya üzrə orqanın strukturu və fəaliyyəti onun həyata keçirdiyi akkreditasiyaya inam yaratmalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqan səlahiyyətli olmalı və akkreditasiyanın verilməsi, saxlanması, dayandırılması və akkreditasiyadan imtina edilməsi, akkreditasiya sahəsinin genişləndirilməsi və məhdudlaşdırılması da daxil olmaqla akkreditasiya fəaliyyəti üzrə qəbul etdiyi qərarlara görə cavabdehlik daşmalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqan onun təsisçilərinin və ya bu orqanı idarə edənlərin adları daxil olmaqla özünün hüquqi statusunun təsvirinə malik olmalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqan özünün ali rəhbərlərinin və akkreditasiya üzrə orqan ilə əlaqəli olan akkreditasiyanın keyfiyyətinə təsir edə bilən digər personalın vəzifələrini, məsuliyyətlərini və səlahiyyətlərini sənədləşdirməlidir. Akkreditasiya üzrə orqan tam səlahiyyətlərə malik olan və aşağıdakılara məsuliyyət daşıyan ali rəhbərlərini müəyyənləşdirməlidir:

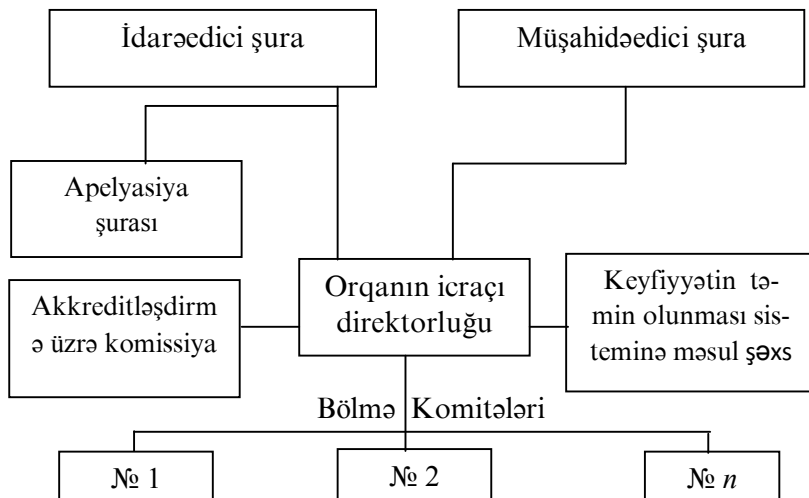
- akkreditasiya üzrə orqanın fəaliyyətinə dair siyasətin müəyyən edilməsinə;
- qəbul olunmuş siyasət və prosedurların həyata keçirilməsinə nəzarətə;
- akkreditasiya üzrə orqanın maliyyə vəziyyəti üzərində nəzarətə;
- akkreditasiya üzrə qərarların qəbul edilməsinə;
- müqavilələrin bağlanılmasına;
- ali rəhbərin adından müəyyən işlərin yerinə yetirilməsinə səlahiyyətlərin lazım gəldikdə komitələrə və ya ayrı-ayrı şəxslərə verilməsinə.

Akkreditasiya üzrə orqan birbaşa akkreditasiyaya aid olan suallar üzrə ekspertlərin rəyini almaq imkanına malik olmalıdır. Ekspertlərin rəyini hər biri öz cavabdehlik sahəsinə malik olan bir və ya bir neçə məsləhətçi komitədən almaq olar. Akkreditasiya üzrə orqan akkreditasiya prosesinə cəlb olunan komissiyaların təyinetmə qaydalarını, işini və qarşıya qoyulan məsələləri və prosesdə iştirak edən tərəfləri müəyyən etməli, səlahiyyət və məsuliyyətlərini özündə əks etdirən strukturunu sənədləşdirməlidir.

EN 45000 seriyalı standartların tələblərinə uyğun olaraq akkreditləşdirmə üzrə orqanın təşkilinin tipik sxemi şəkil 1-də göstərilmişdir [9,11].

İdarəedici şura akkreditləşdirmə orqanının işində maraqlı olan nazirliklərin, idarələrin, həmkarlar təşkilatlarının, müəssisələrin və digər strukturların

nümayəndələrindən ibarətdir. Şura orqanın fəaliyyətini müəyyən edilmiş sahədə koordinasiya edir.

Şəkil 1. EN 45003 sənədinə müvafiq akkreditləşdirmə üzrə orqanın təşkilinin tipik sxemi

Müşahidəedici şura akkreditləşdirmə üzrə orqanın təsisçilərindən ibarətdir. Onun vəzifəsi orqanın işinə ümumi nəzarətdir. O, orqanın icraedici rəhbərliyi qarşısında ona qarşı inamı itirə biləcək məsələləri qoymamalıdır, məsələn, çoxsaylı akkreditləşdirmələrin hesabına mənfəətin artırılması.

Orqanın icraçı direktorluğu sertifikatlaşdırma prosesinin təşkili və aparılması üzrə bütün cari işləri həyata keçirir. Onun tərkibinə orqanın rəhbəri, akkreditləşdirmə üzrə ekspertlər-auditorlar, katiblik və mühasibatlıq daxildir.

Keyfiyyətin təmin olunması sisteminə məsul şəxs akkreditləşdirmə üzrə orqanda işlərin düzgün aparılmasına məsuliyyət daşıyır. Bu şəxs orqanın işçisi və ya müvafiq təcrübəyə və peşə hazırlığına malik olan kənardan cəlb edilmiş şəxs ola bilər.

Aplyasiya şurası akkreditləşdirmə məsələləri üzrə sifarişçi tərəfindən daxil olmuş şikayətlərə baxır.

Akkreditləşdirmə üzrə komissiya akkreditləşdirmə haqqında ekspertlərin hesabatlarını təsdiq edir və akkreditləşdirmə attestatının verilməsi və ya onun verilməsindən imtina edilməsi haqqında qərar qəbul edir.

Bölmə komitələri (akkreditləşdirmə istiqamətləri üzrə) ayrı-ayrı problemlər üzrə müxtəlif təşkilatların mütəxəssislərindən və akkreditləşdirmə üzrə orqan

tərəfindən akkreditləşdirmə qayda və prosedurlarının işlənilməsinə kömək məqsədilə kənarından cəlb olunmuş mütəxəssislərdən ibarətdir.

Qoyulmuş tələblərə müvafiq olaraq akkreditləşdirmə üzrə orqan aşağıdakı şərtləri ödəməlidir:

- laboratoriyanın akkreditləşdirilməsi üzrə rəhbər şəxsə malik olmalıdır. Bu şəxs özünü tabe olduğu təşkilat, orqan və idarə qarşısında öz işi üçün tam məsuliyyət daşmalıdır;

- müvafiq işləri yerinə yetirmək üçün ştatda olan personala malik olmalıdır;

- ştatda olan personalın kənar təşkilatlardan qeyri-asılılığını təmin edən təşkilati struktura malik olmalıdır;

- texniki məsləhətçi kimi müstəqil ekspertlərin cəlb olunmasını təmin edən müvafiq sazişlərə malik olmalıdır.

Xarici ölkələrin uyğunluğu qiymətləndirən qurumlarının Azərbaycan Respublikasında akkreditasiyası və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənarında akkreditasiya ilə bağlı məsələləri də nəzərdən keçirək.

Xarici ölkələrin uyğunluğu qiymətləndirən qurumları Azərbaycan Respublikasının ərazisində uyğunluğun qiymətləndirilməsi fəaliyyətini həyata keçirmək üçün Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə başqa hal nəzərdə tutulmayıbsa, akkreditasiya haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq akkreditasiya olunurlar.

Akkreditasiyanın nəticələrinin qarşılıqlı tanınması haqqında Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq, xarici ölkənin uyğunluğu qiymətləndirən qurumu Azərbaycan Respublikasının ərazisində uyğunluğun qiymətləndirilməsi fəaliyyətini müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada akkreditasiya orqanı ilə razılaşdırır. Xarici ölkənin uyğunluğu qiymətləndirən qurumu “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq akkreditasiya edildiyi halda fəaliyyəti akkreditasiya orqanı ilə razılaşdırılmış hesab edilir.

Azərbaycan Respublikasında təsis edilmiş uyğunluğu qiymətləndirən qurum beynəlxalq səviyyədə tanındığı halda, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə digər hal nəzərdə tutulmayıbsa Azərbaycan Respublikasında akkreditasiya olunmalıdır [1].

Xarici ölkənin uyğunluğu qiymətləndirən qurumu “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq akkreditasiyadan keçdikdə və ya fəaliyyətini razılaşdırdıqda Azərbaycan Respublikasında həyata keçirdiyi fəaliyyətində milli akkreditasiya nişanından istifadə edir. Milli akkreditasiya nişanı ilə yanaşı həmin qurum xarici akkreditasiya nişanından istifadə etməkdə sərbəstdir.

Azərbaycan Respublikasında akkreditasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq ölkənin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq həyata keçirilir.

2. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditasiyası prosesinin mərhələləri

Akkreditasiya aşağıdakı mərhələləri əhatə edir:

- uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanın müraciəti;
- uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanın akkreditasiya tələblərinə cavab verməsinin akkreditasiya orqanı tərəfindən qiymətləndirilməsi;
- akkreditasiya orqanı tərəfindən yekun qərarın qəbul edilməsi.

Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqan akkreditasiyanın aparılması üçün akkreditasiya orqanına kağız üzərində yazılı və ya elektron formada müraciət edir.

Bu mərhələyə aşağıdakı proseslər daxildir:

- sınaq laboratoriyasının və ya uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanın bu orqanda akkreditləşdirilməsinin mümkünlüyü, tələbləri və aparılma qaydaları haqqında sorğu. Akkreditləşdirmə üzrə orqan sifarişçiyə lazımi informasiya materiallarını göndərir;

- xüsusi forma üzrə akkreditləşdirməyə sifariş. Burada sifarişçi akkreditləşdirmə sahəsini (sertifikatlaşdırılması planlaşdırılan məhsul və xidmətlərin növləri yaxud

sınaqların növləri), akkreditləşdirmə prosedurunun aparılması və işin nəticəsindən asılı olmayaraq maliyyə xərclərinin ödənilməsinə öhdəsinə götürdüyünü göstərir.

- akkreditləşdirmə üzrə orqanda sifarişin qeydiyyatı;

- sifarişdə və ona əlavələrdə verilənlərin təhlili. Bu materiallarda sınaq laboratoriyasının və ya uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanın hüquqi statusu, istehsal sahələri, avadanlıqlar, kadrlar və normativ sənədlərlə təminatı haqqında məlumatlar göstərilir. Buraya həmçinin akkreditləşdirməyə hazırlıq haqqında anket və keyfiyyətin təmin edilməsi üzrə rəhbərlik daxil edilir;

- akkreditləşdirmə üzrə orqanla sifarişçi arasında müqavilənin bağlanması. Bu müqavilədə hər iki tərəfin hüquq və vəzifələri göstərilir.

Akkreditasiya barədə müraciət akkreditasiya orqanına təqdim edildiyi gün qeydiyyata alınır.

Akkreditasiya orqanı uyğunluğu qiymətləndirən qurumun akkreditasiya barədə müraciətini 10 iş günündən çox olmayan müddətdə araşdırır. Akkreditasiya qaydalarında nəzərdə tutulmuş sənədlər və ya məlumatlar uyğunluğu qiymətləndirən orqan tərəfindən təqdim olunmadıqda, akkreditasiya orqanı həmin sənədlərin və ya məlumatların təqdim olunmasını tələb edir.

Əlavə sənədlərin və ya məlumatların təqdim edilməsi üçün təyin edilən müddət 20 iş günündən çox olmamaqla müəyyən edilmişdir [1]. Əlavə sənədlərin və məlumatların təqdim olunması üçün müddət təyin edilən gündən müraciətə baxılma müddətinin axımı dayandırılır. Əlavə sənədlər və ya məlumatlar akkreditasiya orqanına təqdim edilən andan müddətin axımı bərpa olunur.

Ekspertizanın aparılma mərhələsi aşağıdakı proseslərdən ibarətdir:

- sifarişçinin razılığı ilə akkreditləşdirmə üçün ekspertlərin təyin edilməsi.

Ekspertizanın rəhbəri vəzifəsinə adətən təşkilatın ştatında olan ekspert təyin edilir, texniki məsləhətçi kimi isə kənardan cəlb olunmuş ekspertlər fəaliyyət göstərirlər;

- akkreditləşdirmə üzrə orqanda xüsusi məsələlər üzrə ekspertlər tərəfindən sifariş sənədlərinin təhlili;

- akkreditləşdirilmə zamanı ekspert komissiyasının üzvləri arasında vəzifə bölgüsünü baş ekspert aparır;

- bilavasitə sınaq laboratoriyasında və ya sertifikatlaşdırma üzrə orqanda ümumi və xüsusi kriterlər üzrə ekspertizanın aparılması;

- ekspert komissiyasının üzvləri tərəfindən ekspertiza üzrə hesabatın tərtib olunması.

Çatışmazlıqlar və onların aradan qaldırılmasına dair düzəliş tədbirləri daxil olmaqla, qiymətləndirmənin nəticəsinə dair hesabat tərtib edildiyi gündən 5 iş günü müddətində ərizəçiyə təqdim edilir. Qiymətləndirmə hesabatında düzəliş tədbirləri üçün müddət aşkarlanan çatışmazlığın mahiyyətindən asılı olaraq təyin edilir.

Düzəliş tədbirləri üçün müddət təyin edilən gündən müraciətə baxılma müddətinin axımı dayandırılır. Düzəliş tədbirləri təmin olunan andan müddətin axımı bərpa edilir. Düzəliş tədbirlərinin təmin edilməməsi uyğunluğu qiymətləndirən orqanın akkreditasiyasından imtina barədə qərarın qəbulu üçün əsasdır.

Akkreditasiya tələblərinə uyğun olduğu halda, akkreditasiya üzrə orqan uyğunluğu qiymətləndirən orqanın akkreditasiyası barədə qərar qəbul edir.

Akkreditləşdirmə üzrə qərar aşağıdakı əməliyyatlardan ibarətdir:

- ekspert komissiyasının hesabatı üzrə ekspertizanın nəticələrinin yoxlanılması. Ekspert komissiyasının qərarının təsdiqini və ya rədd edilməsini qiymətləndirmə üzrə komissiya yerinə yetirir. Bu komissiyanın tərkibinə orqanın rəhbəri və bölmə komitələrinin üzvləri daxil edilir;

- müsbət qərar qəbul edildiyi zaman akkreditləşdirmə attestatının tərtib olunması;

- akkreditasiya attestatının akkreditasiya orqanı tərəfindən, akkreditasiya edilmiş uyğunluğu qiymətləndirən qurumların reyestrinə daxil edilməsi.

Akkreditasiya barədə qərarın qəbulu da daxil olmaqla, akkreditasiyanın ümumi müddəti, “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanun uyğun olaraq təyin edilən müddət nəzərə alınmadan, 60 iş günündən çox ola bilməz. Akkreditasiya barədə qərar qəbul edildiyi gündən 2 iş günü müddətində uyğunluğu qiymətləndirən quruma akkreditasiya attestatı təqdim edilir. Akkreditasiya attestatı verildiyi tarixdən 3 il müddətində etibarlıdır [7].

Uyğunluğu qiymətləndirən orqan fəaliyyətində “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun akkreditasiya üzrə milli və beynəlxalq standartların, texniki rəqlamentlərin tələblərinə əməl etməlidir.

İnzibati qaydada və ya məhkəmə qaydasında nəzərdə tutulmuş akkreditasiya qaydalarının pozulmasından, o cümlədən akkreditasiyadan imtina barədə qərardan və ya uyğunluğu qiymətləndirən orqanın uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində faktiki xarakterli hərəkətdən şikayət verilə bilər. İnzibati şikayət akkreditasiya orqanının apellyasiya şurasına kağız üzərində yazılı və ya elektron formada verilir. Apellyasiya şurası şikayətə 15 iş günü müddətində baxır və akkreditasiya attestatının olduğu kimi saxlanması, akkreditasiya sahəsinin məhdudlaşdırılması və ya akkreditasiya attestatının ləğvi barədə rəy verir. Akkreditasiya orqanı apellyasiya şurasının rəyi əsasında qərar qəbul edir.

Akkreditasiya edilmiş uyğunluğu qiymətləndirən qurumun akkreditasiya tələblərinə uyğunluğuna nəzarət akkreditasiya orqanı tərəfindən ildə bir dəfə, habelə qurumun fəaliyyəti barədə şikayət daxil olduğu hallarda həyata keçirilir. Uyğunluğu qiymətləndirən qurumun akkreditasiya tələblərinə cavab vermədiyi aşkar edildikdə, akkreditasiya orqanı tərəfindən akkreditasiya attestatının qüvvəsinin müvəqqəti dayandırılması barədə qərar qəbul edilir və quruma nöqsanların aradan qaldırılması üçün müddət təyin edilməklə, yazılı bildiriş təqdim olunur. Nöqsanların bildirişdə göstərilən müddətdə aradan qaldırılmaması, nöqsanın xarakterindən asılı olaraq, akkreditasiya sahəsinin məhdudlaşdırılması və ya akkreditasiya attestatının ləğvi üçün əsasdır.

3. Akkreditasiya üzrə orqanda idarəçilik fəaliyyətinin təşkili

Akkreditasiya üzrə orqan idarəetmə sistemini işləməli, tətbiq etməli və işlək vəziyyətdə saxlamalıdır, həmçinin standartların tələblərinə uyğun olaraq onun səmərəliliyi mütəmadi olaraq artırılmalıdır. Əgər tələb edilsə ki, akkreditasiya üzrə orqan prosedurlara malik olsun və ya onu təyin etsin, bu o deməkdir ki, onlar

sənədləşdirilməli, tətbiq olunmalı, işçi vəziyyətdə saxlanmalı və həmişə tətbiq olunarkən qəbul olunmuş siyasətə əsaslanmalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqanın ali rəhbərliyi keyfiyyətə təminat siyasətini daxil etməklə öz fəaliyyətinin məqsədlərini və siyasətini müəyyən etməli və sənədləşdirməlidir. Rəhbərlik maraqlı tərəflərin tələbləri haqqında məlumatların səmərəli ötürülməsini təmin etməli, həmçinin əmin olmalıdır ki, siyasət akkreditasiya üzrə orqanın bütün səviyyələrində başa düşülür, həyata keçirilir və bəyənilir. Rəhbərlik ölçülə bilən akkreditasiya üzrə orqanın siyasətinə uyğun ölçülə bilən məqsədlər qarşıya qoymalıdır. Qarşılıqlı tanınma haqqında razılaşmanı imzalamış akkreditasiya üzrə orqan siyasətə aid olan öz sənədlərində bu razılaşma üzrə öhdəliklərə istinad edə bilər.

Akkreditasiya üzrə orqan yerinə yetirilən işin əhatə dairəsinə və həcminə uyğun olan idarəetmə sisteminə malik olmalı, öz personalı tərəfindən bu sənədlərin əldə edilə bilən olmasını, həmçinin idarəetmə sisteminin qaydalarının səmərəli yerinə yetirilməsini təmin etməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqanın ali rəhbərliyi digər vəzifələrindən asılı olmayaraq aşağıdakıların icrası üçün məsuliyyətə və səlahiyyətlərə malik olan üzvlərdən birini təyin edir:

- idarəetmə sisteminin fəaliyyəti üçün lazım olan prosedurların müəyyən edilməsini təmin etmək;
- idarəetmə sisteminin fəaliyyəti haqqında və onun təkmilləşdirilməsinin zəruriyyəti barədə ali rəhbərliyə məruzə etmək.

Akkreditasiya orqanı akkreditasiya fəaliyyətinə aid olan bütün daxili və xarici sənədlərə nəzarət prosedurlarını müəyyən etməlidir. Bu prosedurlar aşağıdakı məsələlərin icrası üçün idarəetmə vasitələrini müəyyən etməlidir:

- istifadə olunana qədər sənədin tam uyğunluğunu təsdiq etmək;
- lazım gəldikdə sənədlərə yenidən baxmaq, dəyişiklik etmək və onları təkrar təsdiq etmək;
- sənədlərin hazırkı statusunu və dəyişikliklərin eyniliyini təmin etmək;

- müvafiq sənədlərin uyğun olan variantlarının personala, podratçılara akkreditasiya üzrə ekspertlərə və akkreditasiya üzrə orqanın texniki ekspertlərinə, həmçinin lazım olan yerlərdə uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanının istifadəsinə açıq olmasını təmin etmək;

- sənədlərin asan oxunan və əldə edilən formada saxlanmasını təmin etmək;
- xarici mənbəli sənədlərin tanınması və yayılmasına nəzarəti təmin etmək;
- qüvvədən düşmüş sənədlərin bilməyərəkdən istifadəsinin qarşısını almaq və əgər onlar hansısa məqsədlər üçün saxlanılırsa onları müvafiq olaraq eyniləşdirmək;
- lazım olduqda sənədlərin məxfiliyini təmin etmək.

Akkreditasiya üzrə orqan öz qeydlərinin eyniləşdirilməsi, toplanması, indeksləşdirilməsi, əldə edilməsi, fayllarının yaradılması, saxlanması, texniki təminatı və ləğv edilməsi üçün prosedurları müəyyən etməlidir. Akkreditasiya üzrə orqan həmçinin müqavilə üzrə öhdəliklərinə və hüquqi normalara uyğun dövr ərzində sənədlərin saxlanması prosedurlarını müəyyən etməlidir. Bu məlumatlara giriş məxfilik tədbirləri ilə uyğunlaşmalıdır [7].

Akkreditasiya üzrə orqan uyğunsuzluqların eyniləşdirməsi prosedurlarını və öz məxsusi əməliyyatlarında onların idarə edilməsini müəyyən etməlidir. O, həmçinin lazımi hallarda uyğunsuzluğun səbəblərini aradan qaldırmaq, onların təkrarlanmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görməlidir.

Korreksiyaedici fəaliyyət mümkün problemlərin əhəmiyyətlik dərəcəsinə uyğun olmalıdır. Prosedurlar aşağıdakıları əhatə etməlidir:

- uyğunsuzluğun eyniləşdirilməsini (məsələn, şikayətlərə baxılması zamanı və daxili auditin nəticələri əsasında),
- uyğunsuzluğun səbəbinin müəyyən edilməsini,
- uyğunsuzluqların aradan qaldırılmasını,
- müəyyən olunmuş uyğunsuzluqların təkrarlanmasının qarşısını almaq üçün lazım olan hərəkətlərə ehtiyacın qiymətləndirilməsini,
- lazımi tədbirlərin və onların vaxtında tətbiq olunmasının müəyyənləşdirilməsini,
- həyata keçirilmiş tədbirlərin nəticələrinin qeydiyyatını.

- korreksiyaedici fəaliyyətin səmərəliliyinin təhlilini.

Akkreditasiya üzrə orqan potensial uyğunsuzluqların səbəblərini aradan qaldırmaq üçün qabaqlayıcı fəaliyyət həyat keçirməli və yaxşılaşdırılma mümkünlüyünün eyniləşdirilməsi prosedurlarını müəyyən etməlidir. Qəbul olunmuş qabaqlayıcı fəaliyyət potensial problemlərin təsir dərəcəsinə uyğun olmalıdır. Qabaqlayıcı fəaliyyətin prosedurları aşağıdakılar üçün tələbləri müəyyən etməlidir:

- potensial uyğunsuzluqların və onların səbəblərinin eyniləşdirilməsi,
- lazım olan qabaqlayıcı fəaliyyətin təyini və tətbiqi,
- həyat keçirilmiş qabaqlayıcı fəaliyyətin nəticələrinin qeydiyyatına alınması,
- həyata keçirilmiş qabaqlayıcı fəaliyyətin səmərəliliyinin təhlili.

Müvafiq standartların tələblərinə uyğunluğunu və idarəetmə sisteminin tətbiqi və işlək vəziyyətdə olduğunu nümayiş etdirmək üçün akkreditasiya üzrə orqan daxili auditin həyata keçirilməsi prosedurunun hazırlanması lazımdır. Daxili auditin keçirilməsi üzrə tövsiyələr ISO 19011-də verilmişdir [10].

Daxili auditlər adətən ildə bir dəfədən gec olmayaraq keçirilməlidir. Əgər akkreditasiya üzrə orqan özünün idarəetmə sisteminin standartlara uyğun səmərəli tətbiqini və təcrübədə sınaqlanmış stabilliyini nümayiş etdirə bilərsə, daxili auditlərin tezliyi azaldıla bilər. Yoxlanılacaq proseslərin və sahələrin mühümliliyi, həmçinin əvvəlki yoxlamaların nəticələri nəzərə alınmaqla daxili auditin proqramı hazırlanmalıdır.

Akkreditasiya üzrə orqan aşağıdakıları təmin etməlidir:

- daxili auditin akkreditasiya, audit və bu standartın tələblərini bilən ixtisaslı personal tərəfindən yerinə yetirilməsini;
- daxili auditə aid olan fəaliyyətlə məşğul olmayan personal tərəfindən yerinə yetirilməsini;
- yoxlanılan sahəyə cavabdeh personalın keçirilən auditin nəticələri barədə məlumatlandırılmasını;
- bütün fəaliyyətlərin vaxtında və lazımı formada yerinə yetirilməsini;
- yaxşılaşdırma üçün istənilən imkanların aşkara çıxarılmasını.

İdarəetmə sisteminin elan olunmuş siyasətə, qarşıya qoyulmuş məsələlərin həllinə, göstərilmiş tələblərə uyğunluğunu və səmərəliliyini fasiləsiz təmin etmək məqsədilə akkreditasiya üzrə orqanın ali rəhbərliyi idarəetmə sisteminin təhlili prosedurunu hazırlamalıdır. Adətən belə təhlillər müvafiq normativ sənədlərə görə ildə bir dəfədən az olmayaraq keçirilir [3].

Təhlilin giriş məlumatına, cari fəaliyyətlər və aşağıdakılarla əlaqədar yaxşılaşdırmanın imkanları barədə məlumatlar daxildir:

- auditin nəticələri;
- müvafiq hallarda müstəqil qiymətləndirmələrinin nəticələri;
- müvafiq hallarda beynəlxalq fəaliyyətdə iştirakı;
- maraqlı tərəflərin cavab reaksiyaları;
- akkreditasiyanın yeni sahələri;
- uyğunsuzluğun meydana çıxma təmayülləri;
- qabaqlayıcı və korreksiyaedici fəaliyyətlərin statusu;
- rəhbərlik tərəfindən əvvəl yerinə yetirilmiş təhlildən sonrakı fəaliyyət;
- qarşıya qoyulmuş məsələlərin həlli;
- keyfiyyət sisteminə təsir edə bilən dəyişikliklər;
- appelyasiyalar;
- şikayətlərə baxılma.

Rəhbərlik tərəfindən təhlilin çıxış məlumatlarına aşağıdakılarla əlaqəli fəaliyyətlər daxil edilməlidir:

- idarəetmə sistemi və onun proseslərinin yaxşılaşdırılması;
- istifadə olunan standartlara və maraqlı tərəflərin gözləntilərinə uyğun olaraq akkreditasiya prosesi və xidmətlərin təkmilləşdirilməsi;
- resurslara tələbat;
- siyasət, məqsəd və məsələlərin baxılması və ya yenidən təyini.

Akkreditasiya üzrə orqan şikayətlərə baxılması prosedurunu müəyyən etməlidir. Akkreditasiya üzrə orqan:

- şikayətin əsaslı olması haqqında qərar qəbul etməli;

- əgər mümkündürsə, akkreditasiya olunmuş uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqana aid şikayətlərə ilk növbədə uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqan tərəfindən baxılmasını təmin etməli;

- müvafiq tədbirlər görmək və onların səmərəliliyini qiymətləndirməli;
- bütün şikayətləri və görülmüş tədbirləri qeyd etməli;
- şikayətlərə cavab verməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqanın müəyyən növdə, sahədə və həcmdə işlərin yerinə yetirilməsi üçün lazımı təhsilə, hazırlığa, texniki biliklərə, bacarığa və təcrübəyə malik kifayət sayda səriştəli personalı olmalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə edə bilmək üçün aparıcı və texniki ekspertlər də daxil olmaqla, kifayət sayda qiymətləndirmə üzrə ekspertlərin xidmətlərindən istifadə etmək imkanlarına malik olmalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan həmçinin akkreditasiyaya aidiyyəti olan bütün personala onların vəzifələrinin, məsuliyyətlərinin və səlahiyyətlərinin dərəcəsini və həddini aydın izah etməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqan akkreditasiya prosesinə daxil edilən hər bir fəaliyyətə uyğun olaraq aşağıdakıların təsvirini verməlidir:

- icraçıdan tələb olunan ixtisas, təcrübə və səriştəliliyi;
- icraçıya lazım olan ilkin və sonrakı hazırlığı.

Akkreditasiya üzrə orqan akkreditasiya prosesində iştirak edən qiymətləndirmə üzrə ekspertlərin və texniki ekspertlərin seçilməsi, təlimi və rəsmi təsdiqi qaydalarını müəyyən etməli, hər bir qiymətləndirmə üzrə ekspertin və texniki ekspertin öz səriştəliliyini nümayiş etdirdikləri xüsusi sahələri eyniləşdirməlidir.

Akkreditasiya üzrə orqan əmin olmalıdır ki, qiymətləndirmə üzrə ekspertlər:

- akkreditasiyanın metodları, meyarları və digər uyğun tələblərilə tanışdırlar;
- akkreditasiya üzrə ekspertə lazım olan hazırlığı almışlar;
- qiymətləndirmə proseduru ilə bağlı hərtərəfli biliyə malikdirlər;
- tələb olunan dillərdə yazılı və ya şifahi şəkildə səmərəli məlumat mübadiləsi aparmaq qabiliyyətinə malikdirlər;
- müvafiq şəxsi keyfiyyətlərə malikdirlər.

Akkreditasiya üzrə orqan cəlb olunmuş personalın səriştəliliyini və fəaliyyətinin monitorinqi prosedurlarını müəyyən etmək yolu ilə qiymətləndirmə və akreditasiya üzrə qərarın qəbul olunması prosesinin qənaətbəxş yerinə yetirilməsini təmin etməli, öz personalının təhsilə dair ehtiyaclarını müəyyən etmək məqsədilə onların fəaliyyətini və səriştəliliyini təhlil etməlidir. Akreditasiya üzrə orqan monitorinq keçirməlidir ki, qiymətləndirmə üzrə ekspertlərin işini qiymətləndirsin və işlərin yaxşılaşdırılması üzrə lazım olan sonrakı fəaliyyəti təklif etsin. Hər bir qiymətləndirmə üzrə ekspertin işini onun sabit səriştəliliyini təsdiq edən yetərincə dəlillərin olduğu hallar istisna olmaqla, müntəzəm olaraq iş yerlərində, adətən üç ildən bir müşahidə etmək lazımdır.

Akkreditasiya üzrə orqanda akreditasiya prosesinə aidiyyəti olan hər bir mütəxəssisin ixtisası, təhsili, təcrübəsi və səriştəliliyi haqqında qeydlər aparılır, təhsilə, təcrübəyə və monitorinqə aid olan qeydlər daim yeniləşdirilir. Burada qiymətləndirmə üzrə ekspertlərə aid olan aşağıdakı qeydlər aparılmalıdır:

- adı, soyadı və ünvanı;
- tutduğu vəzifə, kənardan olan qiymətləndirmə üzrə ekspertlər və texniki ekspertlər üçün onların işlədikləri təşkilatlarda tutduqları vəzifələr;
- təhsili üzrə ixtisası və peşə statusu;
- iş təcrübəsi;
- idarəetmə sistemi üzrə təhsilləri, uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahələrində fəaliyyətləri;
- qiymətləndirmə üzrə xüsusi məsələlərin həlli üçün səriştəliliyi;
- qiymətləndirmə sahəsində təcrübəsi və müntəzəm olaraq onların monitorinqinin nəticələri.

4. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətinə qoyulan tələblər

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanlar hüquqi şəxs statusuna malik təşkilatların bazasında yaradılır. Qeyd olunduğu kimi sertifikatlaşdırma üzrə orqan uyğunluq sertifikatlaşdırması aparan orqandır.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan kimi fəaliyyət göstərmək iddiasında olan təşkilat, sertifikatlaşdırma aparmağa imkan verən aşağıda göstərilənlər də daxil olmaqla zəruri vasitələrə və sənədləşdirilmiş üsullara malik olmalıdır:

- verilmiş sertifikatlaşdırma sisteminin idarə olunması üçün inzibati struktura, hüquqi və iqtisadi imkanlara;
- ixtisaslaşmış və xüsusi hazırlıq keçmiş personala;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanın tərkibinə daxil olan və ya onunla müqavilə əsasında qarşılıqlı əlaqədə olan akkreditləşdirilmiş sınaq laboratoriyalarına;
- verilən məhsul və sınaq metodları üçün vacib olan normativ sənədlər fonduna;
- oxşar məhsulların və keyfiyyət sistemlərinin sertifikatlaşdırılmasının, istehsalın attestasiya edilməsinin üsul və qaydalarını müəyyənləşdirən təşkilati-metodiki sənədlərə.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan məhsulun istehsalçılarından (tədarükçülərindən) və onun sifarişçilərindən (istehlakçılarından) inzibati və hüquqi asılı olmamalıdır.

Məhsulun, keyfiyyət sisteminin sertifikatlaşdırılması və ya istehsalatın attestasiyası üçün ştatda olan və ya işə cəlb edilən mütəxəssislər sertifikatlaşdırmanın nəticələrində maraqlı olan müəssisə və ya təşkilatların işçiləri olmamalıdır.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın əsas funksiyalarına aşağıdakılar aid edilir:

- verilmiş sistemdə sertifikatlaşdırılan məhsulların siyahısını təyin edir;
- orqanın bütün funksiyalarını realizə edən zaman personalın funksiyalarının, məsuliyyətinin və qarşılıqlı hərəkətlərinin bölüşdürülməsini təmin edir, orqanın fəaliyyəti üzrə təşkilati-metodik sənədləri işləyib hazırlayır; akkreditləşdirmə sahəsinə uyğun olaraq sertifikatlaşdırma üçün istifadə edilən normativ fondları formalaşdırır (komplektləşdirir) və aktualaşdırır;

- məhsulu sertifikatlaşdırır, sertifikatlaşdırılmış məhsul üçün uyğunluq sertifikatı və uyğunluq nişanının tətbiqi üçün lisenziya verir; uyğunluq sertifikatlarını qeydiyyatdan keçirir; məhsulun xarici sertifikatlarının, sınaq protokollarının və digər uyğunluq şəhadətnamələrinin təhlilini və uçotunu həyata keçirir; verilmiş sertifikatları ləğv edir və ya onların təsirini müvəqqəti dayandırır, korrektədicə tədbirlərin işlənilib hazırlanmasında iştirak edir, onların yerinə yetirilməsinə nəzarət edir; məhsulun istehsalçıları (satıcıları) ilə, məhsula dövlət nəzarətini həyata keçirən təşkilatlarla, istehlakçılarla və ictimai təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqədə işləyir;

- sertifikatlaşdırılmış məhsula müfəttiş nəzarətini həyata keçirir; daxili yoxlamaları və özünün qoyulmuş tələblərə uyğunluğunun yoxlanmasını həyata keçirir;

- personalın seçilib yerləşdirilməsini və ixtisasının artırılmasını təmin edir;

- sınaq laboratoriyaları ilə, sertifikatlaşdırma üzrə digər orqanlarla (o cümlədən digər ölkələrdə), sertifikatlaşdırma üzrə milli orqanla qarşılıqlı əlaqədə işləyir;

- öz fəaliyyətinin bütün məsələləri üzrə sənədləşdirməni aparır, bu sənədlərlə onun fəaliyyətinə müfəttiş nəzarəti aparan orqanların tanış edilməsi üçün şərait yaradır;

- bütün maraqlı tərəfləri sertifikatlaşdırmanın nəticələri, o cümlədən sertifikatlaşdırmadan keçməyən məhsullar, həmçinin aşkar edilmiş pozuntular və məhsulun qoyulmuş tələblərə uyğunsuzluğu haqqında informasiya ilə təmin edir.

AZS Milli sertifikatlaşdırma sistemi sertifikatlaşdırma üzrə orqan üçün vacib normativ sənədlər dəstini müəyyənləşdirmişdir. Bu sənədlər dəstinə aşağıdakılar daxildir [4,7]:

- məhsula tələbləri, sınaqların metodlarını təyin edən beynəlxalq, dövlətlərarası, milli normativ-texniki sənədlər;

- istehsal proseslərinin təşkili tələblərini təyin edən normativ-texniki sənədlər;

- ISO 9000, ISO 8402 seriyalı beynəlxalq staqdartlar;

- məhsulların, keyfiyyət sistemlərinin sertifikatlaşdırılması və istehsalatın attestasiyası sahəsində beynəlxalq, dövlətlərarası, milli standartlar və rəhbəredici sənədlər;

- sınaqların nəticələri və reklamasiyalar barədə göstəricilər bankı.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın texniki səriştəliliyi kifayət qədər olmalıdır ki, sertifikatlaşdırma sisteminin qaydalarına, sertifikatlaşdırma üzrə orqan haqqında Əsasnaməyə, Keyfiyyət üzrə rəhbərlik sənədinə müvafiq olaraq sertifikatlaşdırma üzrə kompleks işlərin yerinə yetirilməsi təmin edilsin.

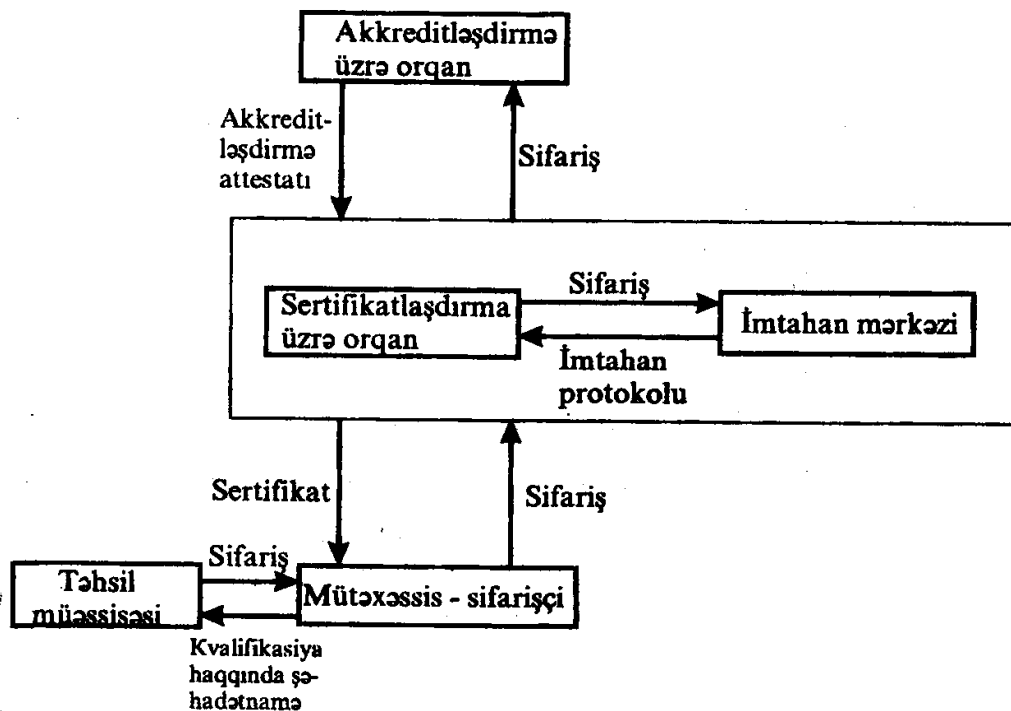
Sertifikatlaşdırma üzrə orqan personalın hazırlanmasını və peşə hazırlığının yüksəldilməsini təmin etməli, özünün hər bir əməkdaşının peşə hazırlığı, professional təcrübəsi haqqında məlumatların uçotunu aparmalıdır. Bu məlumatlar daim təzələnməlidir. Bütün əməkdaşlar onların vəzifələrini və məsuliyyətini əks etdirən vəzifə təlimatları ilə təmin edilməlidirlər. Bu təlimatlar daim yeniləşdirilməlidir. Məhsulun və xidmətlərin uyğunluğunun qiymətləndirilməsini, sınaqları və müfəttiş nəzarətini həyata keçirən sertifikatlaşdırma üzrə orqanın mütəxəssisləri bu orqanın akkreditləşdirildiyi sahədə sertifikatlaşdırma sisteminin ekspertləri olmalıdırlar. Əgər hər hansı iş subpodarat əsasında digər təşkilata tapşırılsa, onda bu təşkilatın da personalı müvafiq standartın tələblərinə cavab verməlidir. Digər təşkilatlar və ya ştatda olmayan personal tərəfindən aparılan işlərin həcmi məhdud olmalıdır.

Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın fəaliyyəti müvafiq normativ sənədlərlə tənzimlənir [4, 11].

Mütəxəssislərin sertifikatlaşdırılmasının keyfiyyətini təyin edən əsas prinsip öyrənməni, sınaq imtahanlarını və sertifikatlaşdırma üzrə qərarı bir-birindən ayırmaqdır (şəkil 2).

Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın əsas vəzifəsi yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə almaqla sertifikatlaşdırmanın qayda və prosedurlarını işləyib hazırlamaqdan ibarətdir. Bütün sifarişçilər sertifikatlaşdırma üzrə orqanın xidmətləri haqqında informasiyadan maneəsiz istifadə etmək hüququna malikdirlər. Sertifikatlaşdırma üzrə orqan kommersiya sirri olan informasiyanın məxviliyini təmin edir. Bu orqan özünün sertifikatlaşdırma tələblərinə uyğunluğunu dövrü olaraq

yoxlayır. Bu cür yoxlamaların qeydiyyatı aparılır və onun nəticələri sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətinə müfəttiş nəzarətini həyata keçirən şəxslərə verilməlidir.

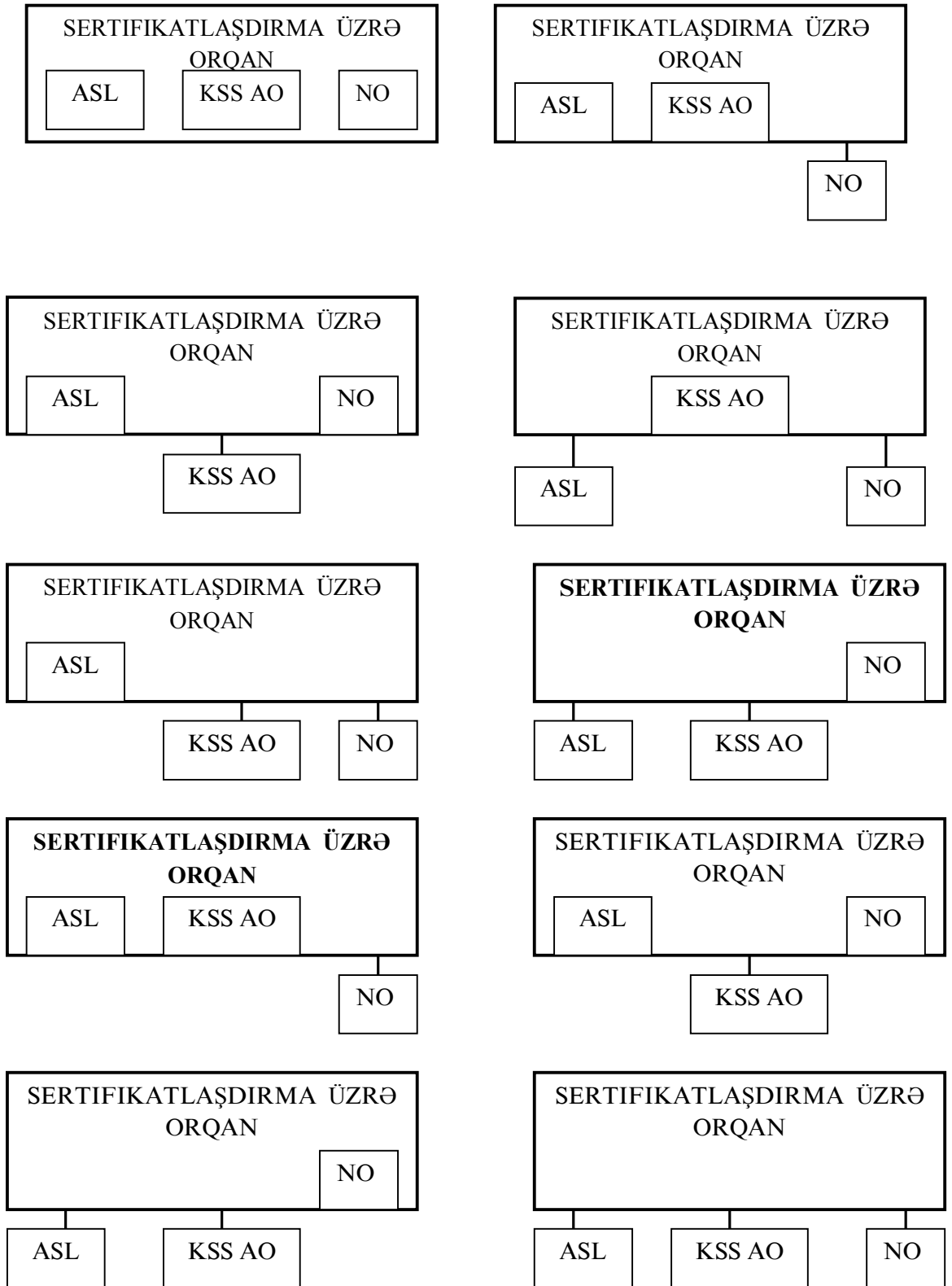

Şəkil 2. Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın fəaliyyəti

Sertifikatlaşdırma, keyfiyyət sistemlərinin və istehsalatın attestasiyası üzrə işlərin aparılması, sertifikatlaşdırılan məhsula, keyfiyyət sisteminə müfəttiş nəzarətinin həyata keçirilməsi, elmi-metodik xidmətlərin göstərilməsi və s. sertifikatlaşdırma üzrə orqanın maliyyələşmə mənbələrini təşkil edir. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyəti sertifikatlaşdırma sisteminin mərkəzi orqanı ilə bağlanmış lisenziya müqaviləsinə əsasən həyata keçirilir. Sertifikatlaşdırma üzrə orqan lisenziya müqaviləsində müvafiq akkreditləşmə və müfəttiş nəzarətinin keçirilməsi üzrə xərcləri ödəyir.

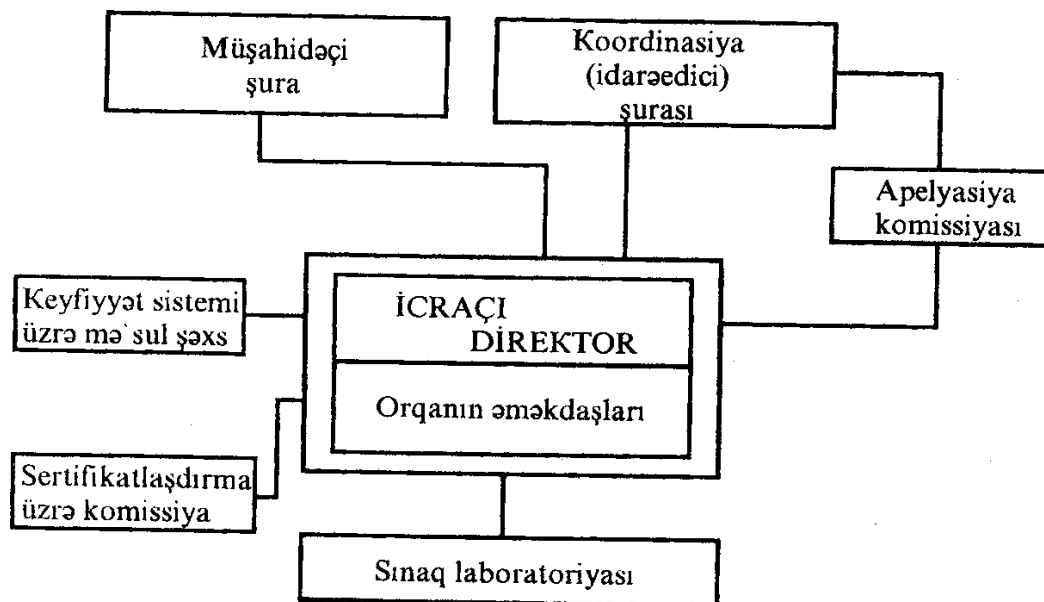
5. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların strukturu

Konkret məhsulun sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın strukturunun mümkün variantları AZS Milli sertifikatlaşdırma sisteminin sertifikatlaşdırma üzrə orqana tələbləri və onun akkreditləşdirilmə qaydalarını əks etdirən rəhbəredici sənədinə verilmişdir (şəkil 3) [7].

Şəkil 3. Konkret məhsulun sertifikatlaşdırılması üzrə orqanınmümkün olan strukturları: ASL-akkreditləşdirilmiş sınaq laboratoriyaları; KSS AO-keyfiyyət sisteminin sertifikatlaşdırılması və istehsalatın attestasiyası üzrə akkreditləşdirilmiş orqan; NO -nəzarət orqanı

Sertifikaqlaşdırma üzrə orqanın inzibati strukturu şəkildə verilmişdir (şəkil 4). Bütün maraqlı tərəflərin bərabər səviyyədə sertifikatlaşdırma sisteminin fəaliyyətində iştirakını təmin etmək üçün sertifikatlaşdırma üzrə orqanın nəzdində koordinasiya şurası fəaliyyət göstərir.

Şəkil 4. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın strukturu

Bu şuranın işində maraqlı təşkilatların nümayəndələri iştirak edirlər. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın daim fəaliyyət göstərən personalı olmalıdır. Aparılan sertifikatlaşdırmanın nəticələrində maraqlı olan şəxslər və təşkilatlar tərəfindən personala heç bir təsir göstərilməməlidir. Sertifikatlaşdırma üzrə orqan özünün sınaq laboratoriyasına malik ola bilər, lakin laboratoriya müvafiq qaydalar üzrə akkreditləşdirilməlidir.

Kordinasiya şurası sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətini təmin edir. Bu şuranın funksiyalarına aşağıdakılar daxildir:

- sertifikatlaşdırma orqanının fəaliyyətini təyin edən siyasətin formalaşdırılması;
- bu siyasətin aparılmasına nəzarət;
- sertifikatlaşdırma üzrə işlərin qiymətinin təyin edilməsinə nəzarət;

- zəruri hallarda sertifikatlaşdırma üzrə qeyri-ştat mütəxəssislərin tərkibinin təyin edilməsi (bu mütəxəssislərə sertifikatlaşdırma üzrə işlərin yerinə yetirilməsi tapşırılır);
- sertifikatlaşdırma üzrə milli orqanla və məhsulun sertifikatlaşdırılması məsələləri üzrə digər təşkilatlarla qarşılıqlı fəaliyyətin təşkili.

Koordinasiya şurası sertifikatalaşdırma üzrə orqanın işində maraqlı olan bütün strukturların nümayəndələrindən ibarət olmalıdır. Bu cür strukturlar nazirliklər və idarələr, professional assosiasiyalar, banklar, sığorta kompaniyaları, sənaye, elm və təhsil sahələrinin nümayəndələri ola bilərlər. Koordinasiya şurasında hər təşkilatdan eyni miqdarda üzvlər olmalıdır ki, tərəflərdən hər hansı üstünlük təşkil etməsin. Adətən, bu şuranın tərkibi 8-10 nəfərdən ibarət olur.

Müşahidəçi şura sertifikatlaşdırma üzrə orqanın təsisçilərindən ibarətdir (əgər bu orqan qeyri-hökumət təşkilatıdırsa). Təsisçilərin vəsaiti hesabına sertifikatlaşdırma üzrə orqan təşkil edilir və akkreditləşdirilir. Bu şura orqanın fəaliyyətinə ümumi nəzarət edir, lakin gəlir mənbəyi kimi sertifikatlaşdırma üzrə orqana təzyiq göstərə bilməz. Əgər sertifikatlaşdırma üzrə orqan hökumət təşkilatıdırsa (məsələn, ali təhsil müəssisələri, elmi-tədqiqat institutları və s.), onda müşahidəçi şuranın funksiyalarını təşkilatın rəhbərliyi həyata keçirir.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan yuxarıda göstərilmiş funksiyalara uyğun olaraq sertifikatlaşdırma üzrə cari işlərin yerinə yetirilməsinə məsuliyyət daşıyır. Orqanın işinə icraçı direktor rəhbərlik edir. İcraçı direktordan başqa, sertifikatlaşdırma üzrə orqanın ştatında adətən, 1-2 nəfər ekspert-auditor və katib olur. Ekspert-auditorlar keyfiyyətin təmin edilməsi sistemi üçün məsuliyyət daşıyırlar. Digər ekspertlər, həmçinin mühasib və mütəxəssislər adətən, müqavilə əsasında kənardan cəlb olunurlar.

Apelyasiya komissiyası sifarişçinin və icraçı direktorun hərəkətlərinə və sertifikatlaşdırma üzrə qərara şikayətlər olduqda, bu şikayətlərə baxmaq üçün yaradılır. Onun tərkibinə sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyət sahəsinə aid mütəxəssislər və müstəqil hüquqşünaslar daxil edilir.

Orqanın strukturunda Sertifikatlaşdırma üzrə komissiya EN 45011-EN 45013 Avropa standartlarının tələblərinə uyğun olaraq nəzərdə tutulmuşdur. Onun tərkibinə adətən, orqanın rəhbəri və verilmiş sertifikatlaşdırma prosedurunda iştirak etməmiş 1-2 nəfər ekspert daxil edilir. Komissiyanın vəzifəsi uyğunluğun qiymətləndirilməsini aparan ekspertin hesabatına baxmaqdan və sertifikatın verilməsi və ya onun verilməsindən imtina edilməsi haqqında qərar qəbul etməkdən ibarətdir. Bu cür komissiyanın olması keyfiyyət sistemlərinin və personalın sertifikatlaşdırılmasını aparan orqanlar üçün xarakterikdir. Məhsulun və ya xidmətlərin sertifikatlaşdırılması zamanı məmulatların nümunələrinin akkreditləşdirilmiş laboratoriyalarda aparılmış sınaqlarının protokolunun analizini orqanın ekspertləri aparırlar. Bu zaman sertifikatlaşdırma haqqında qərar xüsusi komissiya yaratmadan qəbul olunur.

Keyfiyyət sistemi üzrə məsul şəxs orqanın strukturunda vacib yer tutur. Bu şəxs orqanın ştatında olan əməkdaşdır. O, birbaşa orqanın rəhbərinə tabedir. Bu vəzifəyə bir qayda olaraq ekspert-auditorlardan birini təyin edirlər. Bu şəxs keyfiyyətin təmin edilməsi sisteminin fəaliyyəti üçün məsuliyyət daşıyır. Bəzi hallarda keyfiyyətin təmin edilməsi məsələləri üzrə kənardan məsləhətçi də dəvət oluna bilər.

Sınaq laboratoriyası sertifikatlaşdırma orqanının strukturuna daxil ola bilər. Avropa təcrübəsində EN 45000 seriyalı standartların tələblərinə görə sertifikatlaşdırma üzrə orqanlar və sınaq laboratoriyaları ayrıca fəaliyyət göstərməlidirlər [11].

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın strukturu “Sertifikatlaşdırma üzrə orqanlar haqqında Əsasnamə”də göstərilir. Bu sənəd orqanın hüquqi statusunu təyin edir və aşağıdakı informasiyaları özündə birləşdirir:

- akkreditləşdirmə sahəsi;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanın hüquqi statusunun qısa şərh;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanın funksiyaları;
- hüquqları, vəzifələri, məsuliyyəti;
- təşkilati strukturu;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanın Azərdövlətstandartla və digər təşkilatlarla qarşılıqlı münasibəti;

- sertifikatlaşdırma üzrə orqanın maliyyə fəaliyyəti;
- personalın soyadı, adı, atasının adı, peşə hazırlığı, praktiki iş təcrübəsi və səlahiyyətləri (həm ştatda olanların, həm də olmayanların).

Məcburi sertifikatlaşdırma aparan orqan haqqında Əsasnamədə onun maliyyə fəaliyyətinə dair aşağıdakılar müəyyənləşdirilməlidir:

- sertifikatlaşdırma üzrə orqan qeyri-kommersiya əsasında işləyir, yəni qanunla müəyyən edilmiş ödənişləri yerinə yetirdikdən sonra qalan mənfəət ancaq sertifikatlaşdırma sahəsində fəaliyyətin realizə olunmasına və inkişafına yönəldilir;
- personalın əmək haqqının orqanın gəlirinin həcmindən birbaşa asılılığı istisna olunur;
- orqanın fəaliyyətinin dayandırılması zamanı onun əmlakının bölüşdürülməsi imkanı istisna olunur (bu əmlakın ancaq sertifikatlaşdırma məqsədləri üçün istifadəsi nəzərdə tutulur);
- sertifikatlaşdırma üzrə işlərin dəyəri mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq müqavilə əsasında sifarişçi tərəfindən ödənilir.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, sertifikatlaşdırma üzrə orqanın texniki səriştəliliyi kifayət qədər olmalıdır ki, Sertifikatlaşdırma sisteminin qaydalarına, Sertifikatlaşdırma üzrə orqan haqqında Əsasnaməyə, Keyfiyyət üzrə rəhbərlik sənədinə müvafiq olaraq sertifikatlaşdırma üzrə kompleks işlərin yerinə yetirilməsi təmin edilsin. Bununla əlaqədar olaraq orqan aşağıdakılara malik olmalıdır:

- yüksək peşə hazırlıqlı personal;
- normativ sənədlər fondu;
- sertifikatlaşdırma obyektinə müfəttiş nəzarəti, key-fiyyət sistemlərinin daxili və xarici auditləri daxil olmaqla, sertifikatlaşdırmanın aparılmasının bütün mərhələlərinin işlənib hazırlanmış və sənədləşdirilmiş prosesləri;
- sertifikatlaşdırmanın nəticələrinin işlənməsi və tərtib edilməsi, həmçinin informasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri texniki vasitələr;
- sertifikatlaşdırmanın aparılması üçün müvafiq bina və ya otaqlar;
- əgər orqanın tərkibinə sınaq laboratoriyası daxildirsə, onda müvafiq sınaq avadanlıqları.

Orqanın personalı öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün lazımi səriştəliliyə malik olmalıdır. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın əməkdaşlarının vəzifələri aşağıdakı cədvəldə (cədvəl 1) verilmişdir.

Cədvəl 1

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın əməkdaşlarının kvalifikasiyaları və vəzifələri

Tutduğu vəzifə	Kvalifikasiyası	Vəzifə borcu
Rəhbər	Ali təhsil, sertifikatlaşdırma sahəsində iş təcrübəsi, menecment üzrə hazırlığı	Orqana işçilər seçmək Vəzifələrin bölünməsi Sertifikatlaşdırma üzrə qərarın qəbul edilməsi Şikayətlərin baxılması Subpodrat təşkilatın seçilməsi Sertifikatlaşdırmanı aparmaq üçün baş ekspertin təyin edilməsi İdarəedici şura qarşısında hesabat vermək
Keyfiyyət sistemi üzrə məsul şəxs	Ali təhsil, eks-pert-auditor peşə hazırlığı, ISO 10011 standartının tələblərinə uyğun hazırlığı	«Keyfiyyət üzrə rəhbərlik» sənədinin müddəalarının işlənilib hazırlanması və onların yerinə yetirilməsinə nəzarət
Ekspert-auditor	Sertifikatlaşdırma sahəsində ix-tisas üzrə ali təhsil, sertifikatlaşdırma üzrə iş təcrübəsi, ekspertlərin proqramları üzrə hazırlıq keçmiş	Ekspert komissiyasının tərkibində sertifikatlaşdırma obyektinin obyektiv qiymətləndirilməsi Təyin edilmiş sahədə yoxlama üzrə hesabatın tərtib edilməsi
Katib	Orta və ya ali təhsil	Kərgüzarlığın aparılması

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanda olmalı normativ sənədlər fondu əsas qanunverici sənədləri və Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin normativ materiallarını, verilmiş sertifikatlaşdırma sistemində sertifikatlaşdırmanın aparılma qaydalarını, sertifikataşdırma obyektinə normativ sənədləri özündə birləşdirir [5]. Bundan başqa, orqanda işçi prosedurlara daxili

sənədlər olmalıdır. Bu sənədlərin siyahısı və formaları «Keyfiyyət üzrə rəhbərlik» sənədində verilir.

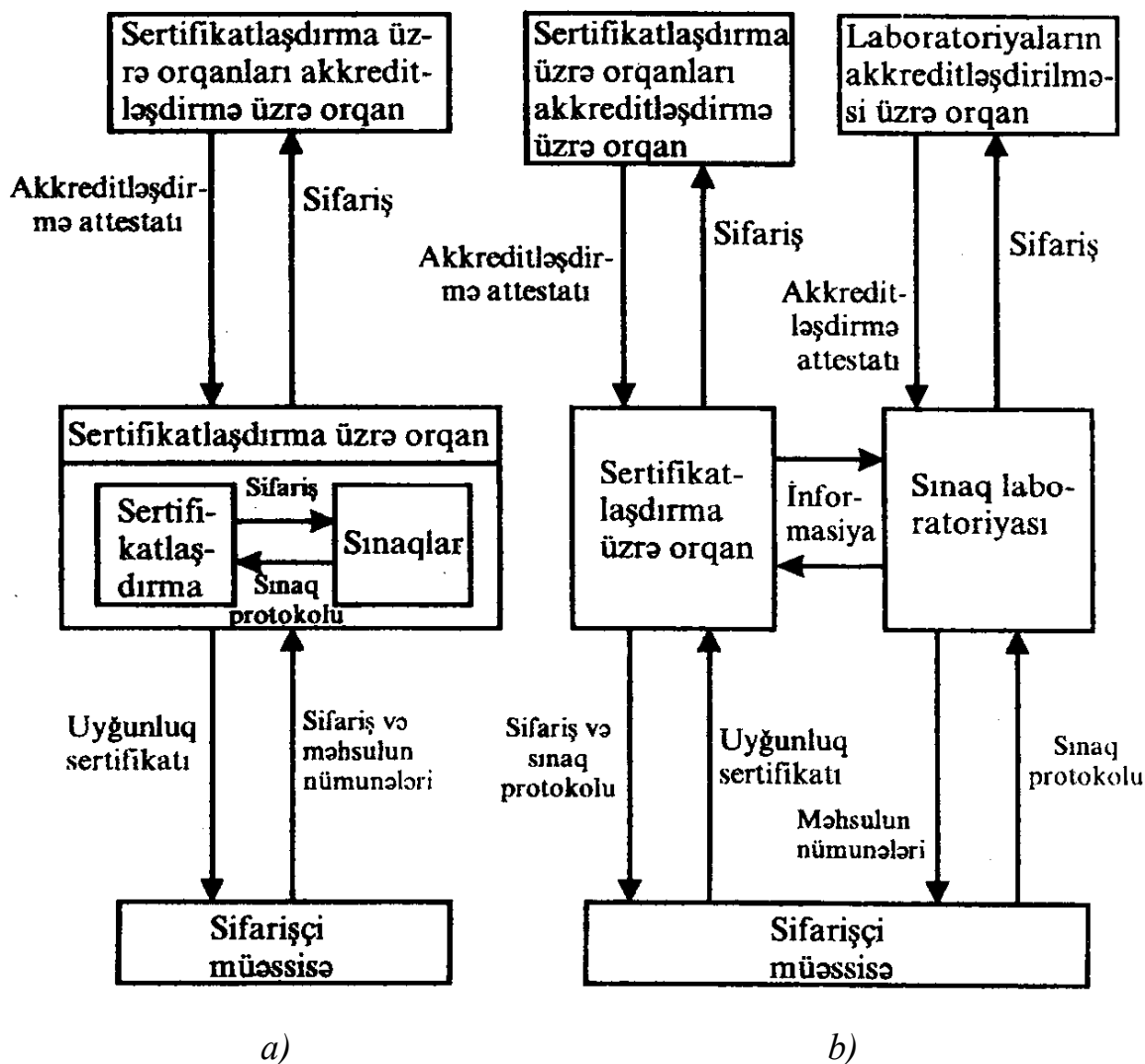
Orqanda fəaliyyət göstərən İdarəetmə və nəzarət sistemi aşağıdakıları təmin etməlidir:

- işçi yerlərində hazırda qüvvədə olan sənədlərin olması;
- qoyulmuş qaydalara uyğun olaraq sənədlərə vaxtında dəyişikliklərin və düzəlişlərin edilməsi;
- köhnəlmiş sənədlərin çıxarılması;
- uyğunluq sertifikatlarının sahiblərinin rabitə vasitələrinin köməyi ilə və ya dövrü nəşrlər yolu ilə sənədlərə edilmiş dəyişikliklər və düzəlişlər haqqında xəbərdar edilməsini.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan qeydiyyat və protokollaşdırma sistemini işçi vəziyyətdə saxlamalıdır. Protokollar və qeydiyyat yazıları göstərməlidir ki, hər bir sertifikatlaşdırma proseduru necə yerinə yetirilmişdir. Burada sınaqlar haqqında hesabatlar və sertifikatlaşdırılmış məhsula müfəttiş nəzarəti öz əksini tapmalıdır. Bütün protokollar və qeydiyyat yazıları qoyulmuş müddət ərzində etibarlı saxlanmalıdırlar. Bu sənədlərdəki informasiyaların məxviliyi, əgər qüvvədə olan qanunvericiliyə zidd deyildirsə, təmin olunmalıdır [5].

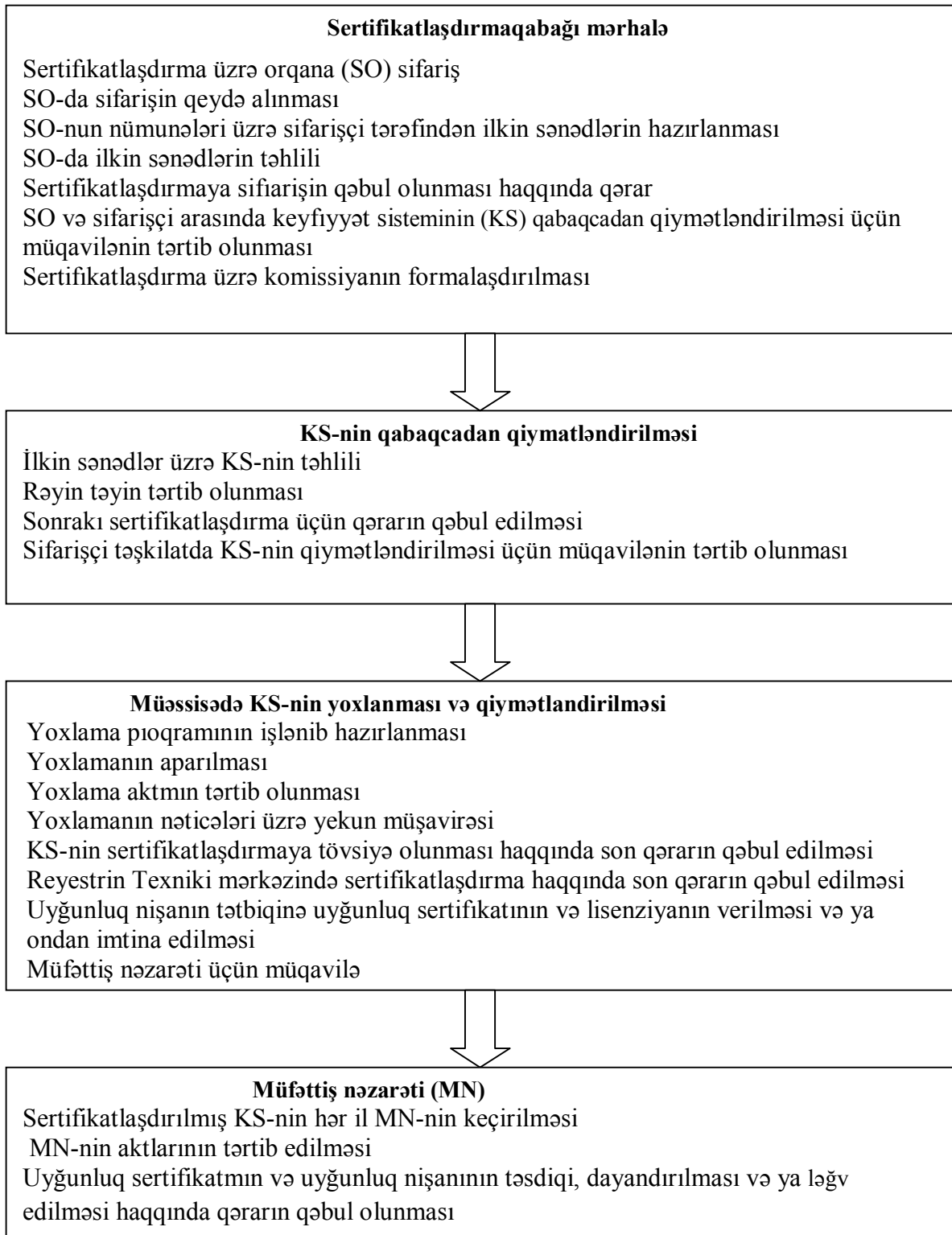
Sertifikatlaşdırma obyektindən asılı olaraq sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyət göstərməsi bir neçə xüsusiyyətlərə malikdir. Məhsulun və xidmətlərin sertifikatlaşdırılması üçün orqanlar özlərinin sınaq avadanlıqları vasitəsilə daxili prosedurlar üzrə uyğunluğun qiymətləndirilməsini həyata keçirirlər (şəkil 5, a). Bu zaman fikir vermək lazımdır ki, sınaqları aparan və sertifikatı verən əməkdaşların şəxsi məsuliyyətləri vəzifə təlimatlarında dəqiq təyin edilsin. Eyni şəxs tərəfindən sınaqların aparılmasına və sertifikat verilməsinə yol verilməməlidir. Sertifikatlaşdırma üzrə orqan və sınaq laboratoriyası müstəqil təşkilatlar kimi fəaliyyət göstərdikləri zamanı orqan sifarişin verilməsi və onun sənədləşdirilməsi proseduruna ciddi riayət etməlidir.

Sifarişçi həmçinin müstəqil olaraq istədiyi sınaq laboratoriyasına müraciət edə bilər və sertifikatlaşdırma üzrə orqana sınaqların protokolunu baxılmaq üçün təqdim edə bilər (şəkil 5, b).

Şəkil 5. Məhsulun sertifikatlaşdırılması üzrə orqanların fəaliyyəti: a) sınaq laboratoriyası sertifikatlaşdırma üzrə orqanın strukturuna daxildir; b) sınaq laboratoriyası müstəqil struktur kimi.

Keyfiyyət sistemlərinin sertifikatlaşdırılması prosesləri və onları müşayət edən edən sənədlər şəkil 6-da göstərilmişdir [8]. Burada keyfiyyət sistemləri elementlərinin yoxlamalarını aparan personala qoyulmuş tələblərə baxaq, belə ki, sertifikatın verilməsində personalın obyekt düzgün və obyektiv qiymətləndirilməsi həlledici rol oynayır.

Şəkil 6. Keyfiyyət sisteminin sertifikatlaşdırılmasının əsas mərhələləri

Keyfiyyət sisteminin yoxlanılmasında və qiymətləndirilməsində ekspertlər, məsləhətçilər və müşahidəçilər iştirak edirlər. Ekspert - keyfiyyət sisteminin yoxlanmasının aparmaq üçün lazımi peşə hazırlığına malik olan mütəxəssisdir. Məsləhətçi-ekspert komissiyasının üzvlərinin verilmiş sertifikatlaşdırma sahəsində konsepsiyaları, terminologiyası, sınaq proseslərini və metodlarını yaxşı bilmələri üçün onlara bu sahədə məsləhətlər verən mütəxəssisdir. Müşahidəçi - sertifikatlaşdırma üzrə orqanın razılığı ilə ikinci tərəfin akkreditləşdirmə üzrə orqan və ya digər təşkilat tərəfindən təyin edilmiş mütəxəssisdir.

Ekspert keyfiyyət sistemlərinin standartlarını, baxış, dindirmə, qiymətləndirilmənin aparılması və hesabatın hazırlanması metodlarını bilməlidir. O, həmçinin yoxlamaların planlaşdırılması, təşkili və aparılmasına rəhbərlik etmək üçün kifayət qədər təcrübəyə malik olmalıdır. Ekspert özünün səriştəliliyini daim saxlamalıdır.

Ekspert yoxlamaların bütün mərhələlərinin yerinə yetirilməsi üçün məsuliyyət daşıyır, xüsusilə aşağıdakıların:

- yoxlamalara qoyulan tələbləri izah və şərh etmək;
- ona həvalə edilmiş vəzifələrin düzgün planlaşdırılması və həyata keçirilməsi;
- müşahidələrin nəticələrinin sənədli şərh;
- korrektəedici təsirlərin effektivliyinin yoxlanması;
- yoxlamaya aid sənədlərin lazımi qaydada saxlanması;
- baş ekspertin tələbi ilə yoxlama sənədlərinin təqdim edilməsi;
- yoxlama nəticəsində alınmış və ümumiləşdirilmiş sənədlərin və informasiyanın məxviliyinin təmin edilməsi;
- baş ekspertlə əməkdaşlıq etmək.

Ekspertin vəzifələri aşağıdakılardan ibarətdir:

- yoxlama üzrə işlərin təyin olunmuş sahədə həyata keçirilməsi;
- ekspertizanın obyektiv aparılması;
- keyfiyyət sisteminin və ya onun elementlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi üçün yoxlamaya aid zəruri faktların toplanması və təhlil edilməsi;

- yoxlamanın gedişində alınmış hər bir məlumatı qiymətləndirmək üçün dəqiq olmaq;

- ISO 10011-1 və ISO 10011-2 beynəlxalq standartların ekspertlərə qoyduğu tələblərə cavab vermək.

Yoxlamanın bütün mərhələləri üçün tam məsuliyyət daşıyan baş ekspert keyfiyyətə rəhbərlik sahəsində səriştəli və təcrübəli olmalı, yoxlamaların və yoxlama zamanı aparılmış müşahidələrin nəticələrinə görə son qərarlar qəbul etmək səlahiyyətinə malik olmalıdır. O, aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirməlidir:

- komissiyanı formalaşdırmaq;
- yoxlamaların proqramını işləyib hazırlamaq;
- yoxlama proqramına tələblər müəyyənləşdirmək (ekspertlərin peşə hazırlığına tələblər də daxil olmaqla);
- ekspertlər qrupunu yoxlanılan təşkilatın rəhbərliyinə təqdim etmək;
- işçi sənədlərin hazırlanmasına rəhbərlik etmək;
- keyfiyyət sisteminin yoxlanması prosesində ekspertlərə daim rəhbərliyi təmin etmək;
- yoxlanılan təşkilata bütün uyğunsuzluqlar haqqında xəbər vermək;
- yoxlanılan təşkilatın rəhbərliyinə və sertifikatlaşdırma üzrə orqana komissiyasının qarşılaşdığı hər bir ciddi maneələr haqqında xəbər vermək;
- yoxlamanın nəticələrini aydın, inandırıcı və kifayət qədər qısa şərh etmək;
- yoxlama haqqında hesabatı və aktları vaxtında təqdim etmək;
- ISO 10011-1 və ISO 10011-3 beynəlxalq standartlarının yoxlamaların və yoxlama proqramına rəhbərlik hissəsinin tələblərinə cavab vermək;
- ISO 10011-2 beynəlxalq standartının baş ekspertə qoyduğu tələblərə uyğun olmaq.

Ekspertlər onların obyektivliyini aşağı sala bilən təsirlərdən azad olmalıdırlar. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın rəhbərliyi ekspertlərin müstəqilliyini və toxunulmamazlığını təmin edir.

Məsləhətçilərin vəzifələri aşağıdakılardır:

- qiymətləndirməni obyektiv həyata keçirmək;

- yoxlamanın gedişi zamanı onun nəticələrinə təsir edə biləcək alınmış hər bir məlumatı qiymətləndirən zaman dəqiq olmaq;

- məhsulun keyfiyyətində, texnoloji proseslərin, nəzarət və sınaq metodlarının tətbiqində, normativ sənədlərə riayət edilməsində müşahidə zamanı aşkar edilmiş uyğunsuzluqlar və ya baş verə biləcək uyğunsuzluqlar haqqında ekspertlər qrupunu məlumatlandırmaq.

Müşahidəçinin vəzifələri aşağıdakılardır:

- yoxlamanın məqsədini, məsələlərini və aparılma qaydalarını bilmək;
- komissiyanın üzvlərinin məsuliyyətini və vəzifələrini bilmək;
- keyfiyyət sisteminin sertifikatlaşdırılması prosesinə müşahidəni təmin etmək.

Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın sertifikatlaşdırma prosesinin müxtəlif mərhələlərində yerinə yetirdiyi funksiyalar cədvəl 2-də verilmişdir.

Cədvəl 2

Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın funksiyaları

Sertifikatlaşdırma prosesinin mərhələsi	Personalın sertifikatlaşdırılması üzrə orqanın funksiyaları
Sifarişin ekspertizası	Sifarişdəki məlumatların yoxlanması. Sertifikatlaşdırma üçün müqavilənin bağlanması.
İmtahanın hazırlanması və keçirilməsi	İmtahanın müddətinin və yerinin təyin edilməsi. Orqanın ştatında olan və ya kənardan cəlb edilən ekspertlərdən İmtahan götürənin təyin edilməsi. Orqanın kataloqundan ekspertlər üçün imtahan suallarının seçilməsi. İmtahanın aparılması: şifahi, yazılı, praktiki. Sifarişçinin bilik səviyyəsini balla qiymətləndirmək. Ekspertlər tərəfindən imtahan protokolunun tərtib edilməsi.
Sertifikatlaşdırma üzrə qərar	İmtahan komissiyasında imtahan protokolunun baxılması. Sertifikatın hazırlanması və verilməsi və ya onun verilməsindən imtina edilməsi. İmtahanın yenidən verilməsi müddətinin təyin edilməsi.
Cari işlər	Ekspertlərin (imtahan qəbul edənlərin) ixtisaslarının artırılmasının təşkili. Sertifikatlaşdırılmış mütəxəssislərə müfəttiş nəzarəti. Informasiya fəaliyyəti. Orqanın əsas iş istiqamətləri üzrə məlumatlar bazasının aparılması. İmtahan sulaları kataloqunun tərtib edilməsi və onun aktuallaşdırılması. Sertifikatlaşdırmanın keyfiyyətinin təmin edilməsi sisteminin idarə edilməsi. Personalın sertifikatlaşdırılması prosedurlarının aktuallaşdırılması.

6. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsi

Qeyd olunduğu kimi, akkreditləşdirmə sertifikatlaşdırma üzrə hər hansı bir fəalliyət göstərmək üçün səlahiyyətlərin rəsmi tanınmasıdır.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşməsi oxşar məhsulların, keyfiyyət sistemlərinin sertifikatlaşdırılmasının və istehsalatın attestasiyasının standartların və digər normativ sənədlərin tələblərinə uyğun olaraq aparılmasına onun səlahiyyətliliyinin rəsmi şəkildə tanınmasıdır. Akkreditləşdirmə müvafiq orqana müəyyən olunmuş tanınma sahəsində funksiya və hüquqların verilməsi deməkdir.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsini Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi həyata keçirir. Akkreditləşdirmə zamanı sertifikatlaşdırma üzrə orqanın müvafiq sənədlərin tələblərinə uyğunluğu müəyyənləşdirilir.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsi aşağıdakı əsas mərhələləri nəzərdə tutur [7]:

- sənədlərin ekspertizası;
- attestasiya (yoxlama);
- ekspertizanın və attestasiyanın nəticələrinə baxılması və onlar üzrə qərarların qəbul edilməsi;
- akkreditləmə attestatının qeydiyyatı və verilməsi.

Akkreditləşdirmə zamanı sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirmə müddəti ərzində fəaliyyətinə müfəttiş nəzarəti qaydaları müəyyən edilir.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan kimi akkreditləşməyə iddiaçı təşkilat aşağıdakı sənədləri əlavə etməklə akkreditləşdirmə üzrə orqana müəyyən forma üzrə hazırlanmış sifariş göndərməlidir [8]:

- sertifikatlaşdırma üzrə orqan haqqında Əsasnamənin layihəsi;
- keyfiyyət üzrə Rəhbərlik;
- sertifikatlaşdırma qaydalarının layihəsi;
- ekspertlər haqqında məlumatlar;
- təşkilatın Nizamnaməsinin surəti.

Əgər sertifikatlaşdırma üzrə orqan özünün apardığı sertifikatlaşdırmanın Avropada tanınması üçün EN 45011 - EN 45013 Avropa standartlarına uyğunluğa akkreditləşdirmək istəyirsə, onda aşağıdakı informasiyaları təqdim etməlidir [11]:

- təsisçilər haqqında məlumatlar və hüquqi statusu;
- ünvan;
- otaqların planı;
- orqanın təşkilati strukturu;
- əməkdaşların siyahısı və onların kvalifikasiyası;
- əməkdaşlar arasında məsuliyyətlərin bölüşdürülməsi haqqında sənəd;
- rəhbərin və onun müavinlərinin təhsilini və iş təcrübəsini təsdiqləyən sənədlər;
- sertifikatın texniki dəqiqliyinə məsuliyyət daşıyan əməkdaşların siyahısı;
- sertifikata imza qoymaq hüququna malik olan əməkdaşların kvalifikasiyalarının təsdiqi;
- bu əməkdaşların imzalarının nümunələri;
- dəqiqlik və düzgünlük haqqında bəyanat;
- şikayətlərə baxılma qaydası;
- məxviliyə riayət edilməsi haqqında bəyanat;
- texniki vasitələrin və avadanlıqların siyahısı;
- aparılan sınaqların siyahısı (əgər orqanın strukturunda sınaq laboratoriyası mövcuddursa);
- sınaq protokolunun nümunəsi;
- keyfiyyət üzrə Rəhbərlik;
- kənardan cəlb edilən mütəxəssislər haqqında məlumatlar.

Sənədlər daxil olən gündən sonra bir ay müddətində təşkilatın akkreditləşməyə hazırlığının qiymətləndirilməsi keçirilir. Sənədlərin ekspertizası, lazım gələrsə, ekspert-auditorların cəlb olunması ilə aparılır. Bu zaman ekspertlər təşkilatın akkreditləşdirilməyə hazırlığını yerində yoxlaya bilər. Ekspertizanın nəticələrinə görə sertifikatlaşdırma üzrə orqanın müəyyənləşdirilən tələblərə uyğun olmasının qiymətləndirilməsi üzrə ekspert rəyi sifarişçiyə göndərilir. Təqdim olunmuş

sənədlərin müəyyən olunmuş tələblərə uyğunsuzluğu təyin olunarsa, sənədlər iradlarla birlikdə sifarişçi təşkilata qaytarılır.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın attestasiyası istehsalçıların, istehlakçı cəmiyyətlərinin, müstəqil sınaq mərkəzlərinin və Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin ərazi orqanlarının nümayəndələrindən təşkil olunmuş komissiya tərəfindən sistemin ekspert-auditorlarını da cəlb etməklə həyata keçirilir. Attestasiya zamanı sertifikatlaşdırma üzrə orqanın faktiki vəziyyətinin təqdim olunmuş funksiyaları yerinə yetirmək qabiliyyəti yoxlanılır. Attestasiyanın nəticələri üzrə akt tərtib olunur və sifarişçiyə məlumat verilir.

Ekspertizanın və attestasiyanın nəticələri əsasında aşağıdakı işlər yerinə yetirilir:

- Əsasnamənin və Qaydaların təsdiqi;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanla Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi arasında lisenziya müqavilələrinin imzalanması;
- akkreditləşmə attestatının tərtibi və sifarişçiyə təqdim edilməsi.

Sertifikatlaşdırma üzrə orqan AZS Milli sertifikatlaşdırma sisteminin Dövlət Reestrində qeydiyyatdan keçir.

Akkreditləşdirmə attestatının fəaliyyət müddəti 3 ildən artıq olmamalıdır [7].

Akkreditləşdirmə attestatının və lisenziya müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddətdə Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətinə müfəttiş nəzarəti keçirir. Plan üzrə belə nəzarət yarım ildə bir dəfədən artıq keçirilməməlidir. Müfəttiş nəzarəti ilə bağlı xərclər lisenziya müqaviləsinin şərtlərinə uyğun olaraq sifarişçi tərəfindən ödənilir.

Plandankənar yoxlamalar aşağıda göstərilən hallarda aparılır:

- sertifikatlaşdırma üzrə orqan müəyyən olunmuş sertifikatlaşdırma qaydalarına riayət etmədikdə;
- məhsula və keyfiyyət sistemlərinə sertifikatı olan müəssisələrin məhsulunun keyfiyyətinə iradlar olduqda.

Akkreditləşdirmə və lisenziya müqavilələrinin şərtləri pozulduqda Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi akkreditləşdirmə

attestatının qüvvəsini itirməsi və lisenziya müqaviləsinin ləğvi barədə qərar qəbul edir.

Qərarın qəbulundan 10 gün gec olmamaq şərti ilə bu barədə sifarişçiyə məlumat verilir. O, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin apellyasiya komissiyasına bunula əlaqədar şikayət verə bilər [7].

Akkreditləşdirmə attestatının və lisenziya müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddətin uzadılması müfəttiş nəzarətinin nəticələrindən asılıdır və bu zaman aşağıdakı məzmununda qərarlardan biri qəbul edilə bilər:

- akkreditləşmənin aparılması;
- yenidən akkreditləşdirmə üsulları tətbiq etmədən akkreditləşdirmə müddətinin uzadılması.

7. Uyğunluğun qiymətləndirilməsinin nəticələrinin beynəlxalq səviyyələrdə tanınmasında standartlaşdırmanın rolu

Sertifikatlaşdırmanın milli və beynəlxalq səviyyələrdə qarşılıqlı tanınması uyğunluğun qiymətləndirilməsi metodlarına və onları həyata keçirən orqanlara qoyulan tələblərin vəhdətinə əsaslanır. Bu tələblər xüsusi standartlarda müəyyənləşdirilir və akkreditləşdirmə zamanı yoxlanılırlar. Ümumi halda sertifikatlaşdırma, akkreditləşdirmə orqanları və sınaq laboratoriyaları üçün mövcud normativ sənədləri üç qrupa bölürlər:

- sertifikatlaşdırma üzrə orqanların və sınaq laboratoriyalarının işinə kriterlər müəyyənləşdirən standartlar və tövsiyələr;
- sertifikatlaşdırma üzrə orqanların və sınaq laboratoriyalarının akkreditləşdirilmə qaydaları üzrə standartlar və tövsiyələr;
- akkreditləşdirmə üzrə orqanların standartları və onlara izahat.

Beynəlxalq səviyyədə bu sahədə aşağıdakı rəhbərlik sənədləri tətbiq olunur [8]:

- ISO/BEK 25 «Sınaq laboratoriyalarının texniki səriştəliliyə qiymətləndirilməsinə ümumi tələblər».
- ISO/BEK 28 «Üçüncü tərəf vasitəsilə məhsulun sertifikatlaşdırma sistemi modelləri üçün ümumi qaydalar».

- ISO/BEK 38 «Sınaq laboratoriyalarının qəbuluna ümumi tələblər».
- ISO/BEK 40 «Sertifikatlaşdırma orqanlarının qəbulu üzrə ümumi tələblər».
- ISO/BEK 43 «Səriştəliliyə yoxlamaların təşkili və aparılması».
- ISO/BEK 45 «Sınaqların nəticələrinin təqdim edilməsi üzrə rəhbəredici müddəalar».
- ISO/BEK 49 «Sınaq laboratoriyaları üçün «Keyfiyyət üzrə rəhbərliyin» işlənilib hazırlanması üzrə rəhbəredici müddəalar».
- ISO/BEK 55 «Sınaq laboratoriyalarının akkreditləşdirilmə sistemi. Sistemin fəaliyyətinə rəhbərlik üzrə ümumi tövsiyələr».
- ISO/BEK 61 «Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların qiymətləndirilməsi və akkreditləşdirilməsi üzrə ümumi tələblər».

Yuxarıda göstərilən rəhbərlik sənədləri sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə sahəsində milli standartların yaradılması üçün bazis rolunu oynayır.

Əksər Avropa ölkələrində, Rusiya Felerasiyası da daxil olmaqla, uyğunluğun qiymətləndirilməsi orqanlarına tələblərin normativ təminatı EN 45000 seriyalı Avropa normaları əsasında işlənilib hazırlanmışdır. Bir çox ölkələrdə onlar dəyişdirilmədən milli standartlar kimi qəbul olunmuşlar, məsələn, Almaniyada DIN EN 45000 seriyalı standart mövcuddur.

Bu seriyalara sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə üzrə aşağıdakı standartlar daxildir:

- EN 45001 «Sınaq laboratoriyalarının fəaliyyətinə ümumi tələblər».
- EN 45002 «Sınaq laboratoriyalarının qiymətləndirilməsi (attestasiyası) üçün ümumi tələblər».
- EN 45003 «Laboratoriyaların akkreditləşdirilməsi üzrə orqanlara ümumi tələblər».
- EN 45010 «Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların qiymətləndirilməsi və akkreditləşdirilməsinə ümumi tələblər».
- EN 45011 «Məhsulun sertifikatlaşdırılmasını aparan sertifikatlaşdırma üzrə orqanlara ümumi tələblər».

- EN 45012 «Keyfiyyətin təmin edilməsi sistemlərinin sertifikatlaşdırılmasını aparan sertifikatlaşdırma üzrə orqanlara ümumi tələblər».

- EN 45013 «Personalın attestasiyasını aparan sertifikatlaşdırma üzrə orqanlara ümumi tələblər».

EN 45000 seriyalı standartlar daim inkişaf etdirilir. Hazırda standartlaşdırma üzrə Avropa təşkilatları (CEN, CENELEC ETSI) bu seriyanın yeni redaksiyasının üzərində işləyirlər. Bu göstərilən seriyaya əlavə olaraq EAL və EAC tövsiyələri mövcuddur ki, onlar da ISO/BEK və EN 45000 standartlarının əsas tələblərini izah edir. Rusiya Federasiyasında EN 45000 seriyalı standartların və ISO/BEK rəhbərlik sənədlərinin bazasında GOCT P 51000 seriyalı standartlar yaradılmış və geniş tətbiq olunurlar. Bu standartlar milli akkreditləşdirmə sisteminin əsas müddəalarını özündə əks etdirir, sertifikatlaşdırma, akkreditləşdirmə üzrə orqanların və sınaq laboratoriyalarının fəaliyyətinə də toxunurlar. GOCT P 51000 seriya aşağıdakı standartlardan ibarətdir:

- GOCT P 51000.1-95 «Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların, sınaq və ölçmə laboratoriyalarını akkreditləşdirmə sistemi. Ümumi tələblər».

- GOCT P 51000.2-95 «Akkreditləşdirmə orqanına ümumi tələblər».

- GOCT P 51000.3-96 «Sınaq laboratoriyalarına ümumi tələblər».

- GOCT P 51000.4-96 «Sınaq laboratoriyalarının akkreditləşdirilməsinə ümumi tələblər».

- GOCT P 51000.5-96 «Məhsulun və xidmətlərin sertifikatlaşdırılması üzrə orqanlara ümumi tələblər».

- GOCT P 51000.6-96 «Məhsulun və xidmətlərin sertifikatlaşdırılması üzrə orqanların akkreditləşdirilməsinə ümumi tələblər».

Bu standartlara tövsiyələr kimi Ümumrusiya elmi-tədqiqat sertifikatlaşdırma institutu tərəfindən P 50.04.001-96 «Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların, sınaq və ölçmə laboratoriyalarının akkreditləşdirilməsi üzrə işlərin aparılma qaydası» normativ sənədi işlənib hazırlanmış və tətbiq olunur.

Standartlaşdırma, sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə prosesləri üçün xarakterik terminlər və təyinlər ISO/BEK 2 «Standartlaşdırma və qarışıq fəaliyyət

növləri sahəsində ümumi terminlər və təyinlər» rəhbərlik sənədində müəyyənləşdirilmişdir. Avropa səviyyəsində onlar EN 45020 standartında qəbul edilmişlər.

Xüsusi terminlərin hər yerdə eyni səviyyədə başa düşülməsi beynəlxalq miqyasda sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə qayda və prosedurlarını uyğunlaşdırmaq və ölkələr arasında ticarətdə «texniki maneələri» aradan qaldırmaq üçün zəruridir. ISO/BEK 2 rəhbərlik sənədi ISO-nun standartlaşdırmanın prinsipləri üzrə komitəsi (ISO/STAKO) tərəfindən işlənib hazırlanmışdır. Bu sənədin altıncı nəşri 1991-ci ildə ISO-nun və BEK-in şuraları tərəfindən qəbul edilmişdir. Yeni nəşrin işlənib hazırlanması Tarif və Ticarət üzrə Baş Sazişin və BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının qərarlarına uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. Burada həmçinin ISO-nun uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə Komitəsinin (ISO/KASKO) təklifləri nəzərə alınmışdır.

ISO/BEK 2 rəhbərlik sənədinin işlənib hazırlanması və yenidən baxılması ISO 37 «Terminologiya» texniki komitəsi çərçivəsində hazırlanan terminologiyanın ümumi prinsipləri əsasında həyata keçirilir. ISO/BEK 2 sənədində qarşılıqlı əlaqəli anlayışlar (ümumidən konkret aspektlərə doğru) aşağıdakı 16 bölmədə yerləşdirilmişdir:

- Standartlaşdırma.
- Standartlaşdırmanın məqsədləri.
- Normativ sənədlər.
- Standartlar üçün məsuliyyətli orqanlar.
- Standartların növləri.
- Standartların uyğunlaşdırılması (ahəngdarlığı).
- Normativ sənədlərin məzmunu.
- Normativ sənədlərin strukturu.
- Normativ sənədlərin işlənib hazırlanması.
- Normativ sənədlərin tətbiqi.
- Standartlara rəqlamentlərdə istinadlar.
- Sınaqlar.

- Uyğunluq və ona aid olan anlayışlar.
- Sertifikatlaşdırma üzrə fəaliyyət.
- Inam və təsdiq üzrə sazişlər.
- Sınaq laboratoriyalarının akkreditləşdirilməsi.

1991-ci ildə qəbul edilmiş bu standartda 155 termin və onların təyinləri verilir.

Bu sahədə digər əsas sənəd keyfiyyətin idarə edilməsi və keyfiyyətin təmin edilməsi sahəsində termin və təyinləri müəyyənləşdirən ISO 8402 «Keyfiyyətin idarə edilməsi və keyfiyyətin təmin edilməsi. Lüğət» beynəlxalq standartıdır. Burada həmçinin bilavasitə sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə ilə bağlı terminlər və onların təyinləri də verilir.

Standart ISO 8402 ISO-nun ISO 176 «Keyfiyyətin idarə edilməsi və keyfiyyətin təmin edilməsi» texniki komitəsinin «Terminologiya» yarımkomitəsi tərəfindən işlənib hazırlanmışdır. Standartda terminlər aşağıdakı bölmələr üzrə yerləşdirilmişdir:

- Ümumi terminlər.
- Keyfiyyətlə bağlı terminlər.
- Keyfiyyət sistemlərinə aid olan terminlər.
- Metod və vasitələrə aid olan terminlər.

ISO 8402 standartında 67 termin və onların təyinləri verilir.

ISO/BEK 2 rəhbərlik sənədinin və ISO 8402 beynəlxalq standartın, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik aktları, normativ sənədləri bazasında bizim ölkədə də sertifikatlaşdırma və akkreditləşdirmə sahəsində terminlər müəyyənləşdirilmiş, məhsulun keyfiyyətinin idarə edilməsi, istehsalatın metroloji təminatı, texniki diaqnostika kimi qarışıq fəaliyyət növləri üçün terminlər və onların təyini məqsədilə bir sıra milli normativ sənədlər qəbul edilmişdir. Onlardan “Standartlaşdırma haqqında”, “Ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi haqqında”, “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, RS-001-93 “AZS Milli sertifikatlaşdırma sistemi. Əsas müddəalar” rəhbərlik sənədini və s. göstərmək olar.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

1. Akkreditasiya üzrə orqan elə təşkil və idarə olunmalıdır ki, öz fəaliyyətində obyektivliyə və qərəzsizliyə təminat versin. Qərəzsizliyi təmin etmək, həmçinin akkreditasiya sisteminin prinsiplərini və siyasətini işləyib hazırlamaq və saxlamaq üçün akkreditasiya üzrə orqan maraqlı tərəflərin effektiv iştirakının mümkünlüyünü təmin edən sənədləşdirilmiş və fəaliyyətdə olan struktura malik olmalıdır.

2. Akkreditasiya üzrə orqan onun adından çıxış edən komitələr, kənar təşkilatlar və ayrı-ayrı şəxslər daxil olmaqla bütün səviyyələrdə onun akkreditasiya üzrə fəaliyyəti prosesində alınmış məlumatların məxfiliyinin qorunması üzrə adekvat razılaşmaya malik olmalıdır.

3. Akkreditasiya üzrə orqan uyğunsuzluqların eyniləşdirməsi prosedurlarını və öz məxsusi əməliyyatlarında onların idarə edilməsini müəyyən etməlidir. O, həmçinin lazımi hallarda uyğunsuzluğun səbəblərini aradan qaldırmaq, onların təkrarlanmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görməlidir.

4. Akkreditasiya üzrə orqan potensial uyğunsuzluqların səbəblərini aradan qaldırmaq üçün qabaqlayıcı fəaliyyət həyat keçirməli və yaxşılaşdırılma mümkünlüyünün eyniləşdirilməsi prosedurlarını müəyyən etməlidir. Qəbul olunmuş qabaqlayıcı fəaliyyət potensial problemlərin təsir dərəcəsinə uyğun olmalıdır.

5. Müvafiq standartların tələblərinə uyğunluğunu və idarəetmə sisteminin tətbiqi və işlək vəziyyətdə olduğunu nümayiş etdirmək üçün akkreditasiya üzrə orqan ISO 19011-də verilmiş daxili auditbrin keçirilməsi üzrə tövsiyələrə uyğun onun həyata keçirilməsi prosedurunun hazırlanmalıdır.

6. Akkreditasiya üzrə orqanın müəyyən növdə, sahədə və həcmdə işlərin yerinə yetirilməsi üçün lazımi təhsilə, hazırlığa, texniki biliklərə, bacarığa və təcrübəyə malik kifayət sayda səriştəli personalı olmalıdır. Akkreditasiya üzrə orqan fəaliyyətinin bütün sahələrini əhatə edə bilmək üçün aparıcı və texniki ekspertlər də daxil olmaqla, kifayət sayda qiymətləndirmə üzrə ekspertlərin xidmətlərindən istifadə etmək imkanlarına malik olmalıdır.

7. Akkreditasiya üzrə orqan elə təşkil və idarə olunmalıdır ki, öz fəaliyyətində obyektivliyə və qərəzsizliyə təminat versin. Qərəzsizliyi təmin etmək, həmçinin akkreditasiya sisteminin prinsiplərini və siyasətini işləyib hazırlamaq və saxlamaq üçün akkreditasiya üzrə orqan maraqlı tərəflərin effektiv iştirakının mümkünlüyünü təmin edən sənədləşdirilmiş və fəaliyyətdə olan struktura malik olmalıdır.

8. Akkreditasiya üzrə orqan yerinə yetirilən işin əhatə dairəsinə və həcminə uyğun olan idarəetmə sisteminə malik olmalı, öz personalı tərəfindən bu sənədlərin əldə edilə bilən olmasını, həmçinin idarəetmə sisteminin qaydalarının səmərəli yerinə yetirilməsini təmin etməlidir.

9. Akkreditasiya üzrə orqanın idarəetmə sisteminin elan olunmuş siyasətə, qarşıya qoyulmuş məsələlərin həllinə, göstərilmiş tələblərə uyğunluğunu və səmərəliliyini fasiləsiz təmin etmək məqsədilə onun rəhbərliyi idarəetmə sisteminin təhlili prosedurunu hazırlamalıdır.

10. Akkreditasiya üzrə orqan cəlb olunmuş personalın səriştəliliyini və fəaliyyətinin monitorinqi prosedurlarını müəyyən etmək yolu ilə qiymətləndirmə və akkreditasiya üzrə qərarın qəbul olunması prosesinin qənaətbəxş yerinə yetirilməsini təmin etməli, öz personalının təhsilə dair ehtiyaclarını müəyyən etmək məqsədilə onların fəaliyyətini və səriştəliliyini təhlil etməlidir.

11. Sertifikatlaşdırma üzrə orqan personalın hazırlanmasını və peşə hazırlığının yüksəldilməsini təmin etməli, özünün hər bir əməkdaşının peşə hazırlığı, professional təcrübəsi haqqında məlumatların uçotunu aparmalıdır. Bu məlumatlar daim təzələnməlidir. Bütün əməkdaşlar onların vəzifələrini və məsuliyyətini əks etdirən vəzifə təlimatları ilə təmin edilməlidirlər. Bu təlimatlar daim yeniləşdirilməlidir.

12. Sertifikatlaşdırmanın milli və beynəlxalq səviyyələrdə qarşılıqlı tanınması uyğunluğun qiymətləndirilməsi metodlarına və onları həyata keçirən orqanlara qoyulan tələblərin vəhdətinə əsaslanır. Bu tələblər xüsusi standartlarda müəyyənləşdirilir və akkreditləşdirmə zamanı yoxlanılırlar.

13. Sertifikatlaşdırma üzrə akkreditləşdirilmiş orqan Sertifikatlaşdırma üzrə milli orqanla, sınaq laboratoriyaları ilə, sertifikatlaşdırma üzrə digər orqanlarla (o

cümlədən xarici ölkələrdəki) sıx qarşılıqlı əlaqədə işləməli, bütün maraqlı tərəfləri sertifikatlaşdırmanın nəticələri, o cümlədən sertifikatlaşdırmadan keçməyən məhsullar, həmçinin aşkar edilmiş pozuntular və məhsulun qoyulmuş tələblərə uyğunsuzluğu haqqında informasiya ilə təmin etməlidir. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın normativ sənədlər fondunda məhsulların, keyfiyyət sistemlərinin sertifikatlaşdırılması və istehsalatın attestasiyası sahəsində beynəlxalq, dövlətlərarası, milli standartların və rəhbəredici sənədlərin, o cümlədən ISO 9000 seriyalı beynəlxalq standartların olması uyğunluq sertifikatlarının qarşılıqlı tanınmasının təminatında mühüm şərt kimi qəbul edilməlidir.

14. Keyfiyyət sisteminin yoxlanılmasına və qiymətləndirilməsinə cəlb edilən ekspertlər ISO 10011-1 və ISO 10011-2 beynəlxalq standartların ekspertlərə qoyduğu tələblərinə cavab verməli, keyfiyyət sistemlərinin standartlarını, qiymətləndirilmənin aparılması və hesabatın hazırlanması metodlarını bilməlidirlər. Onlar həmçinin yoxlamaların planlaşdırılması, təşkili və aparılmasına rəhbərlik etmək üçün kifayət qədər təcrübəyə malik olmalıdırlar.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. “Uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində akkreditasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
2. “Ölçmələrin vəhdətinin təmin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
3. AZS ISO/IEC 17011-2013 Uyğunluğun qiymətləndirilməsi. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanları akkreditasiya edən akkreditasiya orqanlarına ümumi tələblər.
4. ISO/IEC 17024:2003 "Uyğunluğun qiymətləndirilməsi. Personalın sertifikatlaşdırılmasını həyata keçirən orqanlara ümumi tələblər".
5. AZS QOCT P ICO/MEK 65:2011 "Məhsulların sertifikatlaşdırılmasını həyata keçirən orqanlara ümumi tələblər".
6. AZS Milli sertifikatlaşdırma sistemi. Əsas müddəalar, RS–001-93.
7. AZS Milli sertifikatlaşdırma sistemi. Sertifikatlaşdırma üzrə orqana tələblər və onun akkreditləşdirilmə qaydaları, RS-002-93.
8. Məmmədov N.R. Sertifikatlaşdırmanın əsasları: Dərs vəsaiti. - Bakı: Elm, 2001.
9. Крылова Г.Д. Основы стандартизации, сертификации, метрологии: Учебник.- М.: Юнити-Дана, 2012 г.
10. ГОСТ Р ИСО 19011-2012 Руководящие указания по аудиту систем менеджмента
11. Сборник стандартов серии EN 45000.- Киев: Изд-во Держстандарт України, 1998.

. M Ü N D Ə R İ C A T

	Səh.
Giriş.....	4
1. Azərbaycan Respublikasında uyğunluğun qiymətləndirilməsi sahəsində fəaliyyət göstərən orqanların akkreditasiyasının əsasları	6
2. Uyğunluğun qiymətləndirilməsi üzrə orqanların akkreditasiyası prosesinin mərhələləri	14
3. Akkreditasiya üzrə orqanda idarəçilik fəaliyyətinin təşkili.....	17
4. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın fəaliyyətinə qoyulan tələblər	24
5. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanların strukturu.....	27
6. Sertifikatlaşdırma üzrə orqanın akkreditləşdirilməsi.....	40
7. Uyğunluğun qiymətləndirilməsinin nəticələrinin beynəlxalq səviyyələrdə tanınmasında standartlaşdırmanın rolu.....	43
Nəticə və təkliflər.....	48
Ədəbiyyat.....	51